Pre-Lm

RS180

.IS

A36165

1582

CHRISTOPHORI
A COSTA, MEDICI
ET CHEIRVRGI

*Aromatum & medicamentorum
in Orientali India nascentium*

LIBER:

PLVRIMVM lucis adferens iis quæ à Doctore
GARCIA DE ORTA in hoc ge-
nere scripta sunt.

CAROLI CLVSII ATREBATIS opera ex
*Hispanico sermone Latinus factus, in Epitomen
contractus, & quibusdam notis illustratus.*

Mo. Bot. Garden,
1893

ANTVERPIÆ
Ex officina Christophori Plantini.
M. D. LXXXII.

ILLVSTRISSIMO⁵

PRINCIPI AC DOMI-
no D. Wilhelmo Landgrauio Haf-
siae, Comiti in Catzenelnbogen,
Dietz, Zigenhain & Nidda, &c.

Carolus Clusius A.

PRODIT in lucē ante
bienniū; Illustrissime
Princeps, CHRISTO-
PHORI A COSTA Burgenfis in
Hispania Medici liber, aroma-
tum & simplicium quorundam
medicamentorum in India na-
scentium historiam complectēs.
Eum superiore anno in Bri-
tānica mea peregrinatione ami-
ci cuiusdam opera nactus, non
modò auidē percurri, sed utilita-
tem etiam allaturum censui iis
qui Hispanici sermonis ignari
A 2 . sunt,

4
sunt, si latinum facerem. Quam
sanè prouinciam vt susciperem,
impulit me natura, quæ simi-
lium rerum cognitione mirificè
semper oblectata fuit.

V E R V M, cùm totam histo-
riam cum iis quæ G A R C I A S A B
O R T A multis antè annis in eo
genere cōmentatus est, diligen-
tiùs conféro, pleraque ferè om-
nia ex illis desumpta esse depre-
hendo. Quamobrem & inanem
fore laborem, necnon lectori fa-
stidium pariturum existimaui,
si, quæ in Aromatum historia
G A R C I A E extāt, hīc retexerem.

S E R I E M itaq; capitum im-
mutans, quæ admodum confusa
erat, & totum opus in Epitomen
contrahēs, ea duntaxat latio do-
naui,

naui, quæ apud GARCIAM non extare, aut paulò aliter ab eo describi animaduerti.

ICONES præterea, quas ad viuum expressisse passim gloriatus, suis locis insperferat, reieci, quoniam planè ineptæ essent, & nihil minus, quàm legitimas stirpes referret: vti ex vnica Caryophyllorū arboris effigie (quam idcirco intuli, vt cum legitima, GARCIAE adiecta, conferre liceat) quilibet iudicare poterit.

QVIBVSDAM insuper notis nonnulla capita illustraui, vt in hoc genere soleo, præsertim cùm quid simile, vel etiam diuersum apud alios Auctores legere meminì, aut ipsa experientia didici.

TENVEM porrò hunc labo-

rem Illustrissimā V. C. benignè
 suscepturam certò statuens, ip-
 sius nomini cōsecrare non sum
 veritus, cū quòδ βοτανικὰ stu-
 dio summoperè delectetur, tum
 vt aliquod saltem grati mei erga
 ipsam animi specimen extaret,
 pro singulari illa qua me proxi-
 mè Castellis excepit, humanita-
 te, atque insigni qua disceden-
 tē prosequutus est munificentia.

DEVM autē opt. max. oro, vt
 Illustrissimę V. C. omnia prospe-
 ra elargiri dignetur. Viennę Au-
 strię Cal. Ian. M. D. LXX XII.

CHRISTOPH.

CHRISTOPHORVS A⁷

COSTA CHRISTIANO ET

PRVDENTI LECTORI.

OMNES homines scire desiderant, inquit Philosophus principio Metaphysices. Tanti apud me fuerunt ponderis ea verba, beneuole lector, vt, relicta patria, per varias regiones & prouincias, sapientes & curiosos quærere instituerim, à quibus singulis diebus aliquid noui ediscere possem: quẽadmodũ olim fecerunt multi prudentes viri, referente D. Hieronymo in Bibliorum præfatione ad Paulinum.

CVPIDVS itaque fructũ aliquem colligendi ex meis longis peregrinationibus, cura fuit, vt diuersis in regionibus & prouinciis, plantarum, quas Deus ad humanam salutem creauit, varietatem obseruarem.

PORRO in Orientali India, in D. Garciam de Orta, Medicum Lusitanum incidi, virum grauem, rari & excellentis ingenij, cuius laudes prætereo, quoniam tantæ sunt, vt cum multas enumerasse existimarem, multò plures me subterfugerent.

SCRIPSIT is librum Lusitanico sermone, cui titulum fecit *Colloquia de Simplicibus, Aromatibus, & Medicamentis Indiae*

dia, tum de quibusdam fructibus istic nascentibus. Vt autem eo libro de variis medicamentis, plantis & aliis rebus humanæ salutis necessariis agit: nonnulla etiam vñibus humanis inutilia attingit, Dialogismorum natura ita postulante, vbi collocutores plerunque diuertere, & extra sepra ferri consuevere. Sed & plurimi errores passim occurrunt, quos tametsi Auctoris existimatio & laus ipsi tribuēdos minimè patiatur, sed typographi & operarum (quæ in ciuitate Goa, vbi ille scripsit, non adeò cultæ & expolitę inueniuntur vt in his regionibus) potius negligentia: lectori tamē molestiā & tædiū parant. Aliud præterea libro deest, quò minus omnibus numeris absolutus censeatur, nimirū picturæ & plātarū de quibus agit effigies: quas grauioribus & maioris momenti, vt credibile est, rebus occupatus, inferere nō potuit.

CETERVM nostris hominibus eum librum multum profuturum existimabam, si ad earum rerum quæ in eo bonæ continentur, notitiam perducerentur, subiectis ob eorū oculos exemplis & picturis: neminem autem id facile præstare posse, nisi qui eas suis oculis conspexisset, & expertus esset. Itaque patriæ prodesse cupiens, & in meos proximos amore compellus, eum laborem in me recipere, & singulas stirpes integras ad viuum exprimere constitui, multis aliis rebus additis, quas ipse conspexi, Doctor verò
de Or-

de Orta ob iam dictas causas non potuit.

Non me fugit quanto me periculo exponam, præsertim hoc sæculo, quo hominum nequitia plurimum imperat, & ea plerunque reprehendere solet quæ non intelligit. Sed id me consolatur, quòd plurimos sapientes viros eodem vado trāsisse certū sit: quos si eiusmodi metus deterruisset, multa hodie ignoraremus, quæ summa industria, ingenij felicitate, & diligentia, in bonarū literarum cōmodum posteritati reliquerunt.

Et licet cum iis minimè sim cōparandus, meaq; audacia eo maior appareat, quòd de nonnullis erroribus agere instituā, qui inter Græcos, Arabes, & Latinos circa plantarū & aromaturū cognitionē cōmissi sūt, partim eorū negligētia, partim etiā quòd eorū medicamentorū natales cōspicere nō potuerint, sed ex incertis aliorum relationibus dūtaxat exceperint: venia tamē non indignus cēsebor, si de his quæ meis oculis cōspexi, certissima & verissima hoc libro cōprehendere coner.

Vt verò hunc laborem susciperem, gloriæ cupido non me impulit, aut vt doctrinæ maior laus quàm mereor mihi tribueretur: sed vnicus mihi scopus fuit, vt tuis cōmodis sincerè inferuirem. Certò autē mihi persua-
deo, etiā si vtilitatē minus fortè laudes, boni tamen consulturū diligentia & laborē, neq; improbaturū meum animū, qui tam lōgis & variis peregrinationibus ea cōspicere volue-
rim,

rim, quæ alij ex solo auditu descripserunt.

N E C inficias eo, quin hæc elegatiore stilo tradi queant: verum certâ veritatē expolitis verbis longè præferendâ esse censeo. Eam ob causam te rogo meam voluntatē, vti decet, excipias, neque operis exiguitate mouearis: nam licet moles exigua sit, magna tamen in eo continentur. Quod si quædā occurrent, quæ tuo palato nō arrideant, ea tanquā prudens omittito, & illud cogitato me tibi soli non scribere, totq; esse opiniones quot sunt homines: namq; fieri poterit, vt quæ tibi ingrata erunt, alij probent. Id si effeceris, curabo vt aliū maiorē librū in mediū proferam, reliquas herbas, stirpes, fructus, aues, animaliaque cum terrestria tum aquatica, quæ in illis prouinciis, tum etiam in Perside & Chinarū regione inueniuntur, hætenus ad viuum non expressa, & de quibus parum admodum scriptū est, cōplectentē: alia item obseruatione digna, quæ tibi forsità magis arridebunt.

F I N E M itaq; faciam, in omnibus doctorum virorū & candidi lectoris censuræ me subiiciens, qui ea duntaxat quæ norunt, aut quæ decet reprehēdere solent. Eos verò qui inuidiæ stimulis agitati contrarium facient, obsecro, vt sumpto calamo primū aliquid scribant quod in lucem proferant: tum demum enim intelligent, quanto facilius sit carpere, quàm bene scribere quod omnium oculis exponendum est. V A L E.

CHRI.

CHRISTOPHORI

A C O S T A

Aromatum liber.

DE ALOE.

FOLIORVM Aloës vsus familiaris admodum est ad aluum purgandam in prouincia Malabar; exhibenturq; sine metu non modò pueris, sed etiam grauidis mulieribus in hunc modum:

Foliorum Aloës vsus.

Malabar prouincia.

FOLIORVM vncias tres in frustra secant, & additis duabus drachmis crassioris salis, lento mitiq; igne coquuntur donec feruere incipiant, colantur, colaturæ additur sacchari vncia vna, totaq; nocte sub dio relinquitur; postridie manè circiter sextam propinant frigidam istam aquam ei quem purgare volunt, somnoq; abstinere iubent, deambulationem verò per cubiculum permittunt, vt celerius medicamentum operetur: tribus deinde horis ab aqua hausta, quatuor vncias iusculi gallinacei cum aliquot granis Masticis exhibent: post horam edit & bibit vinum dilutum. Porro augetur vel minuitur dosis foliorum & colaturæ pro eorum qui id medicamentum sumpturi sunt natura & viribus: neq; minus familiaris est hæc purgandi ratio (præsertim delicatulis) quàm Manna aut Cannæ fistula recens pulpa; & quod magis mirum est, reliqua officinarum medicamenta præ isto respuunt.

Foliorum Aloës confectio ac dosis.

Et cæ sumēdatio.

CETERVM eodem ordine, quo nos in Europa, Indici Medici purgantia medicamenta exhibere solent, siue solidioris, siue liquidioris sint substantiæ, videlicet ipsa auro-

ra, &

4. Primi.

Quæ possunt
id medica-
mentum e-
tiam iuuare.

ra, & deinde quinq; horis ab esu, potu, & somno abstinent. Quo tempore si non purgabitur æger, ex Auicennæ præcepto Mastiches drachmas duas stillatitia rosarum aqua dissolutas ad roborandum ventriculum dant, aluumq; inungunt bubulo felle, lineosq; pannos felle madentes ventri imponunt, ad proritandam expultricem facultatem, si necesse sit. Si verò bene purgabitur, post quinque illas horas à sumpto medicamento, tres vncias iusculi gallinacei tepidi exhibent, præterea nihil; deinde vt aliquantulum dormiat permittunt, & paululum aquæ rosacæ bibat: etenim à somno subsequi solet commoda purgatio, atque plurimum roborari asserunt facultates naturales, iusculo illo, somno, & aqua rosacæ. Nam si liberalior permetteretur pastus, naturalis facultas in eo concoquendo occuparetur, tardioresq; purgationem moliretur.

223. tract.
2. cap. 23.

HIC est vsitatio medicandi modus inter eruditiores Medicos earum Prouinciarum, qui rationi maximè consentaneus est: etenim fel foris adhibitum solutiuum est, irritando expultricem facultatem. Carnium verò esus non concessus fulcitur auctoritate Auicennæ.

DE OPIO.

Opii vsus,
vbi & cuius
rei commo-
dus.

VVLGATISSIMVS est apud Aphricanos & Asiatcos Opii vsus: & eius esui ita assueuerunt, vt etiam abstinere eo nequeant sine manifesto vitæ discrimine. Id ipsa experientia comperi dum Indico mari in Lusitaniam redirem. Etenim eadē naui vehebantur captiui Turcus quidam natus in Aden, & alij quidam cum Turci, tum Persæ & Arabes, qui clam aliquantulum Opii secum detulerant, quo propter penuriam veluti medicamento vsi erant. Eo absumpto, Turcus ille Adensis ad me, Heus tu, inquit, quandoquidem curandorum ægrorum in hac naui prouincia tibi data est, certò scias, nisi mihi & meis sodalibus Opium præbueris,

præbueris, biduū nos non superuicturos. Cū verò negarem Opium me habere, respondit: Illud ergo esto vnicum remedium, quo nos, qui Opij esui assueuimus, liberari queamus, si singulis diebus manè vnicuique puri vini haustum propines, licet nobis admodum arduum sit & tædiosum, quòd nostræ legi aduersetur: sed quoniam nostræ salus ex eo dependeat, necessariò ferendum est. Ex illius itaque præscripto vinum omnibus dedi, liberatiq; sunt, & intra mensis spacium, vinum amplius gustare noluerūt, nec illis obfuit Opij defectus, cuius vsus iam in desuetudinem abierat: imò cū illis deinde & vinum & etiam Opium dare vellem, neutrum cupiuerunt.

DE LACCA.

LACCAM verò in puluerem redigere solent eius regionis incolæ, deinde colliquare admiscereq; quem cupiunt colorem, rubrum, viridem, nigrum, luteūmve; postea vel in bacillos tenues conformant, quales sunt qui in Hispanias adferuntur ad obsignandas literas, vel in maiores & crassiores, ad vsus mechanicos. Nam qui torno lecticas, sedes, vel alia quæuis ex ligno cōficiunt, si colore inficere cupiunt, solent ea in torno versare, crassioresq; bacillos Lacce admo- uere, qua celeri illo motu liquecente ligna elegantē Lacce colorem recipiunt multis annis durabilem.

Lacce conficiendæ ratio.

Et eius utilitas.

AVRI fabri autem & argenti fabri vasa sua vacua (vt firmiora, elegantioraq; reddant) Lacce puluere implere solent, eaq; deinde igni admouere vt Lacca lique scat, postremò refrigerari sponte sinunt, vel aquæ immergunt.

CETERVM adulteratur interdum resina & cera: sed adulteriū facile deprehenditur ex odore & mollitie si frangatur aut vratur.

Quomodo adulteretur.

PORRO Laccam non esse Dioscoridis Caucamum, vt Serapio arbitratur, Amatus Lusitanus Commentariis in primum

Lacca nō est Dioscoridis Caucamum

primum librum Diosc. enarrat. 23. probè annotavit, ubi duo Lacce genera describit his verbis.

Caucamum
à Lacca di-
gnoscenti
ratio.

Dialacca.

Lacca artifi-
cialis

Et eius usus.

QUI CUMQUE Caucamum Laccam esse putarunt, mirè errare deprehenduntur: cum Caucamū gummi odoriferū sit, Lacca verò siue commansa, siue suffimentis expetita inodora percipiatur: quam hodie Lusitani ex India adferūt rubram, translucidam, tincturis præcipuè deservientem (& ex ea Officinæ compositionem quandam præparant, Dialaccam appellatam) quæ ut certò scimus, non gummi, aut arboris plantæve alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus fauagorū, velut cera apum, &c. Et paulò post:

EST verò alia Lacca artificialis, quam insectores pannorum vendunt, quæ ex face Brasiliæ, Verzinij dictæ & cocci resultat: quam pictores pro conficiendo colore rubro obscuro maximè utuntur. Hæc verò Serapio ineptè admodum cum prima confundit Lacca: vnde hodie multi impudentissimo errore, Serapionis auctoritate seducti, eam in compositione Dialaccæ miscent.

DE CAPHURA.

Tabellæ ex
Caphuræ li-
gno confe-
ctæ.

Caphura de
Burneo præ-
ciosior Chi-
nensi.

Cate.

Bar.

HABVI tenues admodum fritilli tabellas, cum pyxide qua adseruabantur, ex Caphuræ ligno confectas, uti ex odore facile deprehēdi poterat: nunquam tamen Camphoram exsudabant, at si manibus tractarentur, solummodo Camphoræ odor in eis maior spirabat.

PORRO Caphura de Burneo cum multò pluris æstimetur, præstantiorq; sit Chinesi; per Cates (est verò Cate poderis genus viginti vncias pendens) veditur, Chinensis autem per Bares, estq; Bar pondus circiter sexies cētenas libras pendens. Valet etenim eius quæ ex Burneo aduehitur libra vna, quantum Chinesis centenæ libræ.

CUM itaque illius tam vile sit pretium, planè explo-
denda eorum est opinio, qui illam à Rege Chinarum adul-
terari

terari arbitrantur, quandoquidem vnus sit ex potentissimis totius orbis Regibus: de quo eiusq; prouinciis si quis sermonem instituere cuperet, magnum volumen conscribat oporteret. Nam si Regni amplitudinem, incolarum frequentiam, politia & gubernationis excellentiam, & diuitias spectes; nullum aliud in vniuerso orbe est Imperium quod cum Chinensi comparari possit. Et haud scio an quispiam tam confidentis sit ingenij, vt eorum quæ istic excellentia, & perpetua memoria digna sunt, historiam conscribere aggredi audeat, cum omnia longè famam relationemq; omnem superent. Si quis tamen partem infinitatis eorum quæ in China obseruanda sunt, scire cupit; legat librum quem de ea conscripsit Reuerendus pater Gaspar de Cruce Domini-
 cani ordinis monachus.

rum poten-
tissimus.

Et regni præ-
stantia.

Gaspar de
Cruce Chi-
nensis histo-
ria auctor.

VT verò è multis mercibus quæ ex Chinarum regione aduehuntur paucas perstringam, sunt argentea vasa diuersi generis summa arte & diligentia elaborata, omnis præterea domestica supellex, vt lectica, sponda seu lectuli ad recumbendum ex argento sculpto & diligenter elaborato: maxima quantitas sericei filii, sericeorumq; pannorum, plurimum aurum, moschus, vniones, argentum viuum, æs, minium, murrhina vasa plurima, quorum nonnulla duplo æstimantur argenti pondere, & pleraque alia cum ad humanos vsus necessaria, tum ad luxum & ornatum. Ego sanè inde habui binas thecas ex solido argento cum omnibus instrumentis chirurgicis maioribus & minoribus, vt sunt cauteria, specilla, malleoli, &c. ex argēto confecta & exornata summo artificio, vt nullus argēti faber non miraretur.

Meres quæ
ex Chinarū
regione ad-
uehuntur.

DE MANNA.

PRÆTER ea Manna genera quæ à doctissimo ab Orta descripta sunt, aliud in Ormus venale conspicitur, quod in varias India prouincias defertur, quòdque glebis paulò
 Mannæ ge-
nus in Or-
mus venale.
 Et eius fa-
cultates.

Eius conser-
uandi ratio.

Cochin ci-
uitas.

Eius mannæ
compositio.

Dante.

Manna a-
dulteratur.

paulò maioribus constat quàm Calabrina, neque ita candi-
cat; id valèter purgat, & quoniam magis solutivum est re-
liquis generibus, minorisq; est pretij, vulgus præfert, eoque
plurimum utitur. Diligentissimè autem ab humiditate con-
servari debet, alioqui facile corrumpitur. Compositum au-
tem esse medicamentum, sic deprehendi.

M V L T V M eo utebatur Medicus quidam Brachma-
nes meus familiaris, degens in ciuitate Cochín, atque sum-
mè à bonitate commendabat, negans pretij vilitatem im-
minuere eius præstantiam; vilioris ideò pretij aestimari, quo-
niam maior quàm reliquorum generum illius inueniretur
quantitas: Cùm verò compositum aliquid mihi videretur,
susplicari cœpi eum id in suis ædibus conficere: semel enim
resciueram omnino Manna eum carere, paulò verò antè
mihi dixerat ex Ormus ad ipsum aduehì, paucis tamen in-
teriectis diebus maximam illius recentis mihi ostenderat
quantitatē, cùm & hyems esset, nullaq; naues vltro citroq;
nauigarent. Tandem bonus Brachmanes (accepta à me si-
lenti fide, quòd in illis saltem prouinciis eum minimè prodi-
turus essem) fassus est à se componi ea quam in Persia ob-
seruarat, ratione, videlicet, Amylum candidum & purissi-
mum, Mannam cuiuscunque generis, sed præsertim quæ
Calabrinam æmulatur, Scammoneam & seminis genus Vi-
sa dictum, quod ex Bengala aduehitur, quòdque Lathiridis
grano simile est, (iniecto interdum polline radicis cuiusdam
cãdide lacticinæ, cui nomē Dante,) cū Saccharo, pauxillaq;
aliqua odorata aqua permiscebat, soli q; exponebat.

M A N N A M autem adulterari nihil mirum, quando-
quidem & lapides Bezahares tanto artificis in Ormus &
in vrbe Cochín prouinciæ Malabar, vbi Rex degit, adulte-
rantur, ut legitimi appareant, fallantq; etiam maximè ex-
pertos in iis dignoscendis, prima superficie, quæ nisi franga-
tur, vix à legitimis discerni queant.

DE TABAXIR.

INVENIUNTUR interdum hæ arbores siue arundines vocatæ Mambu in quibus nascitur Tabaxir, tantæ amplitudinis & crassitiei ut ex ea cymbas faciant, quæ binos viros capere possint, non quidem eas excavantes, sed relictis solum duobus internodiis excidentes; Conscendere verò solent similes cymbas bini Indi, iugæ, nudi (nam nudos incedere in iis regionibus moris est) sedereq; singuli in eius extremitatibus, iunctis cruribus, tenentésq; singulis manibus remos trium aut quatuor palmorum longitudinis, quibus eas cymbas impellunt tanta dexteritate, ut etiam adverso rapidoq; flumine summa celeritate navigare possint, quemadmodum meis oculis conspexi in flumine Cranganor, in quo plurimus est usus cymbarum ex hac arundine confectarum, quoniam qui eis vehuntur securiores sese existimant à Crocodilis, quos illi Caymanes vocant, magno numero in eo flumine versari solitis. Nam cum ij ferocissimi sint, sæpenumero in naues maiusculas & minusculas impetum facere solent, ut eos qui illis vehuntur apprehendant: Si enim aut in flumine aut in littore hominem, bovem, bubalum, aprum, porcum, aut quodcumque tandem aliud animal comprehendere possint, illico deuorant. Indigenæ autem affirmant nunquam compertum esse, ut eos qui cymbis ex Mambu confectis vehuntur appetant, sed sæpenumerò conspectos esse natantes proximè illas, attamen eas præterire sine noxa.

Tabaxir historia.

Mambu.

Eius utilitas.

Cranganor flumen.

Crocodili.

Caymanes.

DE ELEPHANTE.

MINISTERIVM præstant Elephantum non modò in conuehendis oneribus & bellicis tormentis è loco in locum commutandis, sed etiã in muniis aliis domesticis. Promuscula verò (qua veluti manu vtuntur) onera crasso firmoq; fune colligare solent: funem verò ore apprehendentes, eum sannis

Elephantum ministerium & historia.

seu dentibus quos exertos habet, quoties opus est circumuoluunt, deinde onera sublimia in aëre ferunt, aut trahunt, si nimium graua sint, tanta dexteritate & attentione, (praesertim si iis contineantur res fragiles, & quae effundi possint) ut huiusmodi res requirunt: nec, cum semeliter confecerunt, via demonstratore amplius opus habent, tanta sunt memoria praediti.

PLINIVS lib. 1. multis locis plurima de Elephantis memoratu digna refert: at nos nonnulla hic describemus magis fide digna.

Elephantes
se mutuo
intelligunt.

Aliquando
loquuntur.

VVLGARIS opinio est in prouincia Malabar Elephantos mutuo se intelligere. Loquentum autem aliquando in vrbe Cochin (quae illius prouinciae nobilis ciuitas est) publico testimonio constat hoc modo.

ELEPHAS quidam in littore maris vrbi vicino laborare solitus, iamq; laboribus fessus, domum redire properabat, ut quiesceret: Praefectus vero illius vrbis orabat illum ut in labore pergeret, atque liburnicam quam iam commouere inceperat, in mare traduceret: renuentem Elephantum Praefectus denuo compellare, blandisq; verbis demulcere cepit, id in suam gratiam faceret, ita enim decere, quandoquidem in seruitium esset Christianissimi Regis Lusitaniae: Elephantus haec duo verba proferens, hoo hoo (quae lingua Malabarica, vulgari & vsitata in ea prouincia e qua Elephas oriundus erat, significant, volo volo,) ad liburnicam rediit, eamq; in mare impulit.

IDEM cum ipsius rector hora constituta cibum illi non praeberet, de mora conquestus est: rector vero id accidisse aiebat, quod lebes in quo cibum illi coquere solebat, pertusus esset, proinde eum ad Cacabarium deferret resarciendum: fert eum elephas: cacabarius negligentius reparat: rector elephantum obiurgat, eumq; contumeliosis verbis afficit, atque ad cacabarium cum lebe remittit ut diligentius resarciat:

ciat: is verò de industria lebetem reparare simulans, rimam auget & elephanto reddit; qui lebetem promuscide sumens ad flumē desert & aqua implet, quam dum effluere conspici- cit, magis pertusum esse lebetem intelligit, & ante cacaba- rij ædes refert magno barritu intonans: concurrunt Regio- rum negotiorum Præfectus & alij multi: cacabarius blan- dis verbis veniam ab elephanto petens lebetem probè repa- rat, eiq; restituit: ille verò minime ei fidens, in omniū con- spectu ad flumen redit, aquamq; haurit; quam dum videt non effluere, lebetem ostendens adstantibus, quasi eos rei gestæ testes esse cuperet, ad rectorem suum refert.

NATURA gratus est, beneficiorūq; memor, nec cui- quam nocet nisi iniuria affectus, aut dum certo morbo cor- ripitur quo veluti in furias agitur, quod singulis annis fieri solet: tum enim nemini parcunt elephanti sed obuiū quem- que proterunt.

Elephantū
beneficiorū
memores.

Elephanto-
rū morbus.

ACCIDIT in vrbe Goa, in qua legati Regis Lusitaniæ qui regiam potestatem obtinent degere solent, vt vnus ex elephantis qui istic ad Regis seruitia alūtur huiusmodi mor- bo correptus, vincula & catenas (nam solent ferreis catenis cōstringi & loco quodam concludi donec morbo liberentur) disrumperet, & per urbem vagaretur; fugientibus verò om- nibus, mancipium quoddam in vlnis filiolum gestans in pla- tea obuiam habuit, quod conspecto elephanto exterritum ad suas ædes celeri cursu cōfugit, quas vt aperiret filiolum hu- mi ante ianuā exponit, moxq; ædes ingressum ianuā occlu- dit, præ metu filioli oblitum: elephas puerū conspiciens, pro- muscide leniter subleuans, in proximum humile tectum, quod è regione istarum ædiū erat, collocat, atque aspicit an puer istic sine dāno cōsistere queat, deinde furibundus vlte- rius progreditur: beneficij memorē, tametsi furēs, sese osten- dit hic elephas, qui puerum non necauit, sed agnouerit fi- liū eius mulieris esse quæ eas ædes inhabitabat, quæq; illi &

Goa vrbs.

aliis domesticis elephantis quotiescumque istac transirent, panem aut fructus dare solita erat: nam huiusmodi cibos & alia edulia ante suas aedes venalia exponebat.

ALIUD gratitudinis exemplum referam. In eiusdem urbis foro vagabatur huiusmodi furus correptus elephas: vir quidam aeger effugere cupiens pronus cadit; elephas minime ei nocens promuscide comprehendit, & in scamno quodam deponit. Aiebat hic vir, eodẽ loco, illi ipsi elephanto, antequam in morbum incideret, magnũ quendam fructum Iaca incolis appellatum (de quo nos inferius) sua manu prae-
buisse.

APUD urbem Cochín elephas quidam huiusmodi furis agitatus in lacuna quadam hærebat, ad quam cum forte accessissent inopinanter nonnulli pueri, Elephante conspecto omnes diffugerunt præter vnum qui istic perstitit: eum accedit Elephas ad blandiens quodammodo, & promuscide demulcens, leniter eum corripit, suoq; dorso imponit, & per lacunam expatiatur, deinde illum reponit quo apprehenderat loco veluti letabundus. Cum ea quæ ipsi accidissent puer narraret, multi viri eum comitati sunt: sed procul à lacuna remanentes, arbores conscenderunt, ut è tuto spectarent quid ageretur. Puerum propius accedentem elephas velut antè corripit dorsoq; imponit, & expatiatur. Id sæpius à puero est repetitum, donec blandis verbis (quemadmodum edoctus fuerat) elephantum denuò mansuetum redderet, & in urbem pelliceret.

ANTE verò quàm huiusmodi aegritudine & amoris furore corripiantur Elephantis, eos sui rectores in agros deducere, atque istic validis firmisq; catenis ferreis constringere solent: furoris enim indicium agnoscunt ex quadã oleosa materia, quæ ex illorum auribus effluit. Medicantur autem huic aegritudini ipsorum rectores, grauter illos obiurgando, & rationibus demonstrando (probe etenim audiunt & in-

Morbi siue
furoris indi-
cium & re-
medium.

& intelligunt) vilis & degeneris esse animi ob amorem ita in furias agi: deinde certa quedam medicamenta illic vsitata adhibent. Maxima eorum castigatio est, grauibus verbis illos obiurgare; tametsi interdum anteriores pedes subleuare eos iubeant, plantasq; cum hamulis feriant, dicentes sese eos vti pueros castigare ob stultitiam.

GLORIAE auidi sunt elephāti, cuius causa interdum Gloria auidi. mira facinora praeſtare conſpiciuntur. Nonne in littore vrbi Goa vicino quidam crepuit medius dum ſolus magnum aeneum tormentum bellicum ſubleuare cupit? quoniam ipſius rector grauibus verbis obiurgasset & contumelia affecisset, ostendens illi duos iuniores elephantos aduentantes illius aenei tormenti tollendi gratia?

CETERVM vti beneficiorum ſunt memores, & gloriae auidi, non minus vindictae cupidi eſſe deprehenduntur; Vindicta cupidi. quem idmodū ea quae in vrbe Cochīn acciderunt documento eſſe queunt.

MILES quidam Cocci ſiue Indicae nucis putamine domesticum elephantum petiit, eumq; in fronte attigit: elephantus putamen colligit, & cū eo tempore iniuriam vlciſci minimē poſſet, in os recondit, donec elapsis aliquot diebus militem in platea quadam deambulantem conſpiceret, tum demum promuſcide nucis putamen ore eximit, atque militi vicinior factus, in ipſum cōiicit, deinde abit, veluti latus quod iniuriam ſibi illatam vltus eſſet.

ALIVS quidam miles in eadem vrbe Elephanto ſuum rectorē iniuria affeciſſe viſus eſt, quod ei in via minimē cedere voluiſſet: eam iniuriam vlciſci cupiētem rector vetuit. Mangateflu. Poſt aliquot dies miniſteria quedam in littore Mangate fluminis (quod urbem Cochīn alluit) abſente ſuo rectorē obiens, militem cum aliis quibuſdam ſermoneſ conferentem conſpicit, promuſcide eum corripit; nec eorum qui ipſum rogabant vt militem dimitteret, voces moratus, aliquoties

flumine mersit, subinde eum in altum subleuans & aquam quamadebat defluere sinens: deinde cum iniuriam suo re-
tore illatam probè vltus sibi visus esset, militem quo com-
prehenderat loco denuo in pedes sistit.

LONGE plures similes historias veras hic recensere
possem, quas breuitatis causa prætereo. Quibus vero ista non
sufficiunt, legant quæ Aristoteles, Plinius, Aelianus, Oppia-
nus, & alij plerique Auctores de Elephantis scripserunt.

DE CANELLA.

Canellæ hi-
storia.

CANELLÆ arbor mali aureæ amplitudine est, non-
nunquam maior, interdum minor, ramosa admodum, cuius
teneriores rami recti sunt: folium Laurino simile, latius ta-
men, colore dilutiore, & minus siccū, tribus nervis insig-
nitum: flos candidus, odoris propemodum expers: fructus sil-
uestris oleæ baccis par, virescens initio, deinde rufescens, &
ubi plenam maturitatē consequutus est, niger atque splen-
descens (quo tempore colligi debet) ossiculum intus conti-
nens siluestribus oliuis simile, similique carne præditus, ex
qua extillat oleaginosus quidam liquor subuirescens, odore
baccarum lauri, sapore acri cum paucillo amarore coniun-
cto: præditus vero est hic fructus sessili parte paruo calyce,
leuiore minisque crispo quàm sint ilicis calyces. Harum
arborum magna est frequentia in siluis prouinciæ Malabar:
sed præstantia & odore longè sunt inferiores iis quæ in Zeylan
insula nascuntur.

Canellæ li-
quor.

STILLATIVUS Canellæ liquor vitreis aut plūbeis
organis extractus is præfertur, qui e viridi cortice, præser-
tim radicū, minutim inciso eductus est: etenim nō modò cor-
roborat & stomachi imbecillitatem, colicæ dolores ex frigi-
da causa prouenientes lenit: sed vrinam cit, & oris anbeli-
tum commendat: utilis est præterea iecoris, splenis, cerebri
& nervorum ægritudinibus, atque in syncope cardiacisq;
affecti-

Et eius fa-
cultates.

affectibus confert: venenis resistit & virulentorum animalium morsibus; menses mouet, & vteri affectibus prodest, vomitiones cohibet, & appetentiam excitat: valet item ad spasmos, & comitiales morbos: atque vt summam dicam, aperit, incidit, digerit, calefacit & corroborat.

ELICITVR etiam liquor ex Canelle floribus, sed longè minore quantitate, minúsque præstans superiore.

DE SANTALO.

ODORATI illius ligni genus in Malabar natū Santalo albo persimile quo se in febribus indigenæ inungunt, & Sambarane appellant, non est Santalum, neque eius facultates obtinet: Medici tamen eius prouinciæ Santali speciem esse, & cōferre tenuioris fortune hominibus asserunt, commendantq; in Erysipelate, & inflammationibus: atque Santali rubri modo eo vtuntur.

Sambarane.

Santali species.

Ad erysipelas & inflammationes utilis.

* Flauī Santali selectissimi libræ fragmentum, mihi liberali munere dedit noster Hugo Morganus Londinēsis Pharmacopola peritissimus 1581. Est verò id graue, solidum, nodosum, colore intus flauum, odore suauī cerebrum reficiens, & grato sapore palatum leniens.

Flauī Santali fragmentum.

DE BETELE.

BETELE planta Piperis stirpi adeò similis est sarmentis, foliis, & nascendi modo, vt quando simul sunt satæ, vix è longinquo dignosci queant ab his qui plantarum istarum minus sunt periti: scādīt enim & amplectitur arbores iuxta quas sita est, Piperis modo: eius verò folium Piperis folio crassius est quidē, at magnitudine & nervis siue fibris prorsus simile.

Betele historia.

DE MACI.

FIT in insula Banda ex Maci oleum admodū commendatum

Bāda insula.
Oleum ex

Maci & eius
utilitas.

Ex nuce
moschatali-
quor & vi-
res.

Varia no-
menclatura.

Macis à Græ-
corum Ma-
cere diffe-
rentia.

datum in nervorum affectibus & aliis frigidis morbis.

ELICITUR & ex nuce moschata trita, calefacta, & prelo expressa liquor admodum suavis & utilis in nervorum frigidis affectibus: thoracem etiam & pulmonem lenit, inde clariorem vocem reddit, impinguat & sperma auget.

ARABES nucem ipsam Iausiband, & Seygar appellant: Macim verò Bisbele, & Besbaca, quod vocabulum propriè nucis corticem significat. Persæ arborem Drach nuncupant, Turcæ Agache: Macis autem oleum Arabibus Geusifami, Persis Geuzi erugaât, Turcis Geuziat dicitur.

PORRO hunc Macim à Græcorum Macere plurimum differre minimè dubium est, si viriusque historiam & facultates expendamus. De Macere autem proximo capite sumus acturi.

* Vidi aliquando Vlyssipponæ oleum de Maci ex India magnis fictilibus delatum, quod magno æstimabant, atque in ventriculi frigidis morbis plurimum commendabant. Id verò erat inspissatum & saponis galliei ferè modo in tabellas vnciam propemodum densas, tres verò latas, totidemque aut amplius longas efformatum, pingues, subflavas, odoratas. Vidi etiam hoc anno 1581. Londini apud M. Hugonem Morganum Pharmacopœum eruditum, & diligentissimum, eundemque virum perhumanum & optimum, eiusmodi oleum recens ex India delatum, cuius aliquot panes siue tabellas, oleum balsami è nouo orbe, oleum de liquido Ambar, aliæque rariora quædam simplicia ipsius liberalitate cōsequutus sum.

DE MACERE.

Maceris hi-
storia.

Insula S.
Crucis.

NASCITUR quibusdam Orientalibus insulis, præsertim verò in prouincia Malabar, in insula S. Crucis regni Cochinetum in ripis fluminis Mangate & apud Cranganor vasta quædam, & multis ramis prædita arbor Ulmo multò maior, cuius folia in longitudinem sex aut septem vncias longa sunt, duas lata, exteriori parte dilutius virentia interiorè saturata: Ea non alium florem, non alium fructum

Etum habere creditur præter semen quoddam denarij magnitudine, tenue, cordis effigie, colore flauo, sapore verò amygdalæ, aut nuclei persicorum malorum, tenui & candida tunica tectum, quod vesica quadã extenuissimis duabus simul iunctis & transparentibus membranis constante includitur: ea autem vesica in medio folio nascitur aliis magnitudine non dissimili, sed cuspide obtusiore, & circa pediculum angustiore, colore medio inter rubrum & fuluum, inequali, & multis fibris à pediculo ad extremitatem recta linea ductis, crispo & rugoso, haud absimilis illi quæ in Vlmo nascitur, paulo tamen latior & planior.

S V C C O lacteo prædita est hæc arbor uti Morus, radicesque habet Ilici persimiles, magnas, crassas, in latum & profundum diffusas & cortice tectas crasso, aspero, scabro, duroque, cinereo foris colore, interioribus albo & lacteo succo pregnante dum recens est flavescente autem dum sicca est, & admodum adstringente: & licet succus ille cum adstrictione nonnihil mordicet; breui tamen euanesceat hæc veluti insensibilis mordicatio. Arenosa & humida loca amat, & reliquas ferè plantas circumnascentes enecat.

N O M E N vulgare huius arboris apud Lusitanos est Arbore de las camaras, & Arbore sancto, hoc est, Arbor dysenteriae, & Arbor sancta: ab indigenis Christianis Arbor de sancto Thome, id est arbor D. Thomæ, & Macruyre: à Medicis Brachmenis Macre, apud quos summo in pretio est arboris cortex.

R A D I C I S cortice recenti trito, & cum oxygala seu lacte acido mixto omnis generis dysenterias & alui profluvia mirabili successu curant omnes Medici cum Brachmenes tum Canarini & Malabarici. Aliqui huius corticis sicci & in puluerem redacti semunciam per noctem macerant in quatuor vnciis seri lactis, eumque bis in die propinant manè & vespere, deinde medicamento sumpto orizam sine sale & butyro

Nomenclatura varia.

Radici cortex ad dysenterias & profluvia efficac.

butyro coctam, atque pullos gallinaceos coctos, maceratos & tritos in orizæ decoctione statim agro exhibent: interdum si necessitas urgeat, opium admiscunt roborandi medicamenti causa: solent verò etiam Arabes cuiuscunque generis alui profluvia opio nuce moschata admixta curare.

Ad vomitus
compescen-
dos.

H V I V S item radicis vsus salutaris creditur ad vomitus compescendos, & ventriculum roborandum cum aqua Mentha & mastices puluere.

Ciuitas S.
Crucis.

Macre.

R O G A T V S Brachmenes quidam medicus mihi familiaris, virq; probus, boni iudicii & magnæ existimationis apud omnes ciuitatis S. Crucis regni Cochîn incolas cum gentiles tum Lusitanos, quòd illius fideli opera sæpius vsi essent, vt bona fide exponeret istius corticis quem Macre vocant facultates, in hæc verba respondit: Si vos Lusitani hunc corticem probè nossetis, multò pluris illum faceretis quàm Piper: Sed quoniam istic in Lusitania eius facultates ignoratis, idcirco contemnitis. Puluis quem in omnis generis alui profluvio ex oxygala propinare soleo, ex hoc cortice de quo percontaris cõstat est. Eius magnâ quantitatem tibi ostendere domi possem, quam in Bengala & Iapan summissurus. Sitne verò inutile medicamentum, tu ipse qui illius effectus plerumque conspexisti, iudicare potes.

Ioque.

H V N C corticem etiã ostendi rhizotomo cuidã Ioque (genus quoddam hominum est circumforaneorum qui peregrinãdo pœnitentiã agere sese profitentur in illis regionibus) petiique vt quid esset (tamen si probè nossem) significaret: respondit ille, eum sequeretur, cuius arboris cortex esset se demonstraturum, ostenditque arborem quam antè sciueram & addidit, Apud nostros homines appellatur Cura santea macré nistusa garul, hoc est, Macre ab Angelis ostensum hominibus ad ipsorum salutem. Subiunxit insuper istius corticis apud ipsos vsum esse in compescendis vomitibus, aluiq; profluvii sistendis, plúsque pollere huius radicis portiunculam

culam, quàm magnam quantitatem corticis Myrobalanorum aut Arecae, eamque præstantiorem esse Coru Malabarico de quo proximè dicemus. Referebat præterea Macer fructum omnis generis lumbricos in humano corpore natos necare & expellere, & calculum in renibus frangere: tum etiam eos qui singulis diebus manè eo vterentur, liberos fore à calculo & à coli doloribus, nec inebriari posse.

MAGNA disceptatio est inter Neotericos an Græci Macin & Arabes Macerem nouerint. Negari non potest quin multo plura medicamenta nunc nouerimus quàm veteres: inficiari etiam non possumus, pleraque illis cognita fuisse, de quibus dubitamus. Nam certissimum est, Græcis probè notum fuisse Macer de quo dubitamus, & quod plerique adhuc ignorant: nesciuisse autem Macin & nucem moschatā nobis adprimè nota, vt ex eorum scriptis constat.

GALENVS simplicium lib. septimo Macerē aduehi ait ex India, constare essentia pleraque frigida & terrestri, paucula verò frigida: conferre sua adstrictione aduersus dysenterias & cruentas excreationes.

Vnde Macer
aduehitur
Galeno.

DIOSCORIDES verò lib. 1. cap. 94. Macer qui ex Barbaria aduehitur, est cortex flauescens, crassus, & gustu perquam adstringens, qui contra cruentas excreationes bibitur, dysenterias & alui fluxiones.

Vnde Macer
aduehitur
Dioscoridi.

QVÆ facultates inueniuntur in cortice iam descriptæ arboris, non in Maci odorato nucis moschatæ operculo, quod calidum siccumq; est in fine secundi gradus, aut initio tertij, tenuiūque partium & leuissimi amaroris, pauculaq; adstrictionis particeps: itaque certum est vtrumque loqui de cortice nostræ arboris, non de Maci quod illis ignotum fuit.

ADMONUIT me præterea medicus quidam Regis Cochini, ne dubitarem quin hic cortex Auicennæ Macer esset: magnaq; inscitia esse de re tam aperta disceptare: huius etc-

Hic cortex
Auicennæ
Macer.

ius etenim Macre facultates, eis, quas suo maceri veteres tribuunt, persimiles, facile id demonstrare.

PLINIVS etiam lib. 12. cap. 8. Macer, inquit, ex India aduehitur, cortex rubeus radicis magnæ, nomine arboris sue.

De locis natalibus Maceris Diosc. & Galeni discrepantium conciliatio.

MINIME verò nos mouere debet quòd Dioscorides ex Barbaria Macerem aduehi asserat, quem Plinius & Galenus ex India deferri scribunt: idem enim illis accidisse potest in hoc medicamento, quod in Cinnamomo & Cassia, ut (quoniam ex peregrinis & longinquis regionibus ad eos adueherentur) eorum natales non fuerint probè cogniti.

Indus flu.

In eo insula vel vrbs Barbaria nominat.

AIT tamen Ptolemæus: Quedam in Indo fluuiio insula vel vrbs sita est, quæ Barbaria dicitur, ex qua facile cõportabatur Macer: vel quòd afferretur ex Arabia eo maris sinu qui à Barbaria insula Barbaricus appellatur. Cui suffragatur Strabo, Omnia, inquit, quæ in India proueniunt, ea scilicet parte, quæ ad Austrum vergit, similiter in Arabia nascuntur.

Macis & Maceris differentia.

MACIS & Maceris differentia Auicennæ probè fuit cognita, quippe qui Macim odoratæ nucis inuolucrum cap. 456. & Macerem radicis corticem cap. 694. sub titulo Talisfar descripsit.

NON ignota etiam fuit Serapioni, qui ex auctoritate Isach, Macim esse nucis odoratæ operimentum dixit, diuersum ab eo cuius Dioscorides meminit, quippe qui scriptum reliquerit, Macerem esse ligni corticem siue corium.

Qui inter se differant.

LIQVET itaque Macim & Macerem differre inter se qualitate, substantia, figura, planta & regione, quandoquidem Macer radicū arboris cortex in Malabar nascitur: Macis verò nucis Moschata operimentum, in Banda, longissimè inter se distans. Tametsi Monachi qui in Mesuen cõmentarios scripserunt, asserant non differre, suam negligentiam ista ratione prodentes.

VVLGARIS admodum huius corticis Maceris est Corticis Ma-
ceris utilitas.
vsus in omnibus nosocomiis prouinciarũ Chinæ, Iapan, Ma-
lacæ & Bengala, in dysenteriis, alui profluuio, & sangui-
nis reiectionibus, cuius causa ex Malabar vsque petunt.

DE CORV.

IISDEM locis, præter memoratam arborem, nascun-
tur duæ aliæ arbores plurimum inter se differentes, sed quæ
iisdem facultatibus cum superiore sint præditæ.

HARVM prior (de qua hoc capite agemus) vocatur in Coru varia
nomēclatu-
ra.
Malabar Curodapala, & Curo; in Canarin Coru: à
Brachmenis Cura.

EST verò hæc arbor pumilæ malo aureæ similis, cui Eius historia
etiam persimilia habet folia, sed quæ mediũ neruum cras-
siorem habent, aliis octo aut nouem in latera excurrentibus:
flos luteus est, odoris ferè expers: radicis cortex diluto viro-
re præditus est leuis & tenuis, qui si frangatur aut vulne-
retur, multo lacteo succo manat, lentiore & magis viscido
quàm qui ex superiore fluit, gustu insipido, amaritudinis ta-
men alicuius particeps, frigidus & siccus, plus tamen sicc-
tatis quàm frigiditatis possidens, in quo ordine Medici illius
prouinciæ etiam constituunt.

HVIS virentis corticis succo licet admodum ingra- Eius corticis
facultates.
to, plurimum vtuntur incolæ cum gentiles tum Christiani
ob admirandos quos præbet effectus in omni genere profluij,
cum in lyenteria tum in diarrhoea & dysenteria è quacun-
que causa prognata. Lusitani tamen Medici methodum in
eo exhibendo seruant. Vtuntur etiam eo sicco veluti priore:
sed prioris cortex longè præstat. Distillant verò atque vtun-
tur in hunc modum.

CORTICIS in puluerem triti vncias octo, ammeos, Corticis cõ-
ficiendi ra-
tio.
apij, coriandri sicci, cumini nigri nonnihil tostorum & in
puluerem redactorũ singulorum drachmas tres, corticum

Myro-

*Myrobalanorum Cepulorū drachmas septem, butyri vac-
cini non saliti vncias duas, lactis acidi quantum satis est ad
pulveres istos excipiendum sumunt in distillatoriam ollam
vitream (si delicatioribus paratur) aut vulgarem (ut maxi-
ma ex parte fit) imponūt, & stillatitium liquorem eliciunt,
cuius quatuor vel quinque vncias cum aqua auellanae In-
dice, vulgo Areca nominata, aut aqua è pediculis rosarum
vnciis duabus propinant alui profluvio laborantibus, (inter-
dum, si necessitas urgeat, trochiscos de charabe vel de Lem-
nia terra admiscunt) semel in die, vel bis si opus sit; illico au-
tem post eius sumptionem, orizani cum oxygala exhibere
solent. Clysteres etiam ex eo confecti præsertim sub noctem
iniiciuntur.*

Areca.

*LICET verò hic liquor admodum commendabilis sit,
longè tamen præstantior est Maceris cortex viridis, licet
multo ingrator, & sumptu difficilior.*

Eius radices
facultates.

*UTILIS etiam hæc est radix seu cum Orizæ decocto
sumpta, siue inuncta aduersus hæmorrhoides & ani scissu-
ras.*

Et foliorum
utilitas.

*FOLIORVM eius cum Tamarindorum foliis deco-
ctorum vapore crura tumentia vtiliter fouentur: ipso au-
tem decocto madentes panni commodè in tympanite appli-
cantur.*

DE PAVATE.

Pauate.
Vasaueli.
Arbor erysi-
pelas curans.

*ALTERA istarum stirpium, tertium videlicet genus
earum quæ ad alui profluvia vtilis sunt, vulgo in Malabar
dicitur Pauate, à Brachmenis & Canarinis Vasaueli, à
Lusitanis Arbol contra las erisipelas, hoc est, Arbor erysi-
pelas curans.*

Eius descri-
ptio.

*FRUTEX est non admodum ramosus octo aut nonem
pedū altitudinis, cui rara sunt folia, mali aurea minoribus
foliis similia, excepta appendice qua carent, virimq; eleganti
virore*

virore prædita: flos exiguus, cādidus, quatuor foliolis præditus, è cuius medio exit alba fibra cuspidè viridi insignis, odore floris Periclymeni, cui procul aspiciētibus persimilis videtur; rotundum semen, lentscini magnitudine, ex viridi nigricans, & vbi maturuerit, nigrum. Caudex & rami cinerei sunt coloris, radix alba & insipida, cum nonnulla tamen amaritudine, odoris propemodum expers.

TAMETSI utilis sit hæc planta aduersus alui profluuiā, quemadmodum superiores duæ, cum illis tamen minime comparari potest, quandoquidē imbecillior est: itaque qui superiores nouit, ea haud quaquam vtetur in alui profluuiis, at in curando dumtaxat omnis generis erysipelate, & eo præsertim quod è mera bile ortum est; etenim insigni virtute aduersus hunc morbum pollere deprehensum est. Eius utilitas.

TERITVR & maceratur huius plantæ truncus siue radix orizæ decocto (Canje vocant) aliquot horis quiescere Canje. finitur vt acescat hæc aqua, erysipelas deinde ea inungitur, bibendāque propinatur sufficiente quātitate bis in die, purgato prius ventriculo.

EADEM ratione præbetur radix orizæ decocto macerata iis qui iecoris inflammatione laborant, & febrium ardoribus: addito autem succi foliorum Tamarindi momento vulnerum labia circumquaque inungi solent ad inflammationes prohibendas, & humorum defluxus cohibendos.

QVONIAM verò iis in prouinciis multò maiore quantitate hoc tertium genus quàm secundum Coru nuncupatum crescit, incolæ eo vtuntur.

DE CARYOPHYLLIS.

ARBOR Caryophyllos proferēs magnitudine & forma Arboris Caryophyllos proferentis descriptio. Lauri est, sed superiore parte magis ramosa, minore & angustiore folio: copiosos fert flores, initio candidos, deinde virides, cum nunc in fructum efformati sunt; at vbi maturuerunt

CARYOPHYL. ARBOR.

*thruerunt, rubros; qui deinde collecti & siccati nigrum colorem contrahunt: nascuntur ficus * modo sparsim per ramos ad foliorum basim bini, terni aut quaterni simul iuncti, vel vnicus interdum.*

DICITVR Arabibus, Persis & Turcis Caranful, *Varia nomen- ipsa arbor Siger, folium Varaqua.* *menclatura.*

PAVLVS Aegineta acres illos constituit, calidos & siccos ordine tertio: alij duntaxat secundo.

VENTRICVLVM, iecur & cor roborant, con- *Eorū facul- coctionē iuuant, vrinas cient, aluum cohibent, oculis instil- tates.* lati eorum aciem exacuunt, nubēsque extergunt: & quatuor drachmarū pōdere ex lacte sumpti venerē extimulant.

* Caput de Caryophyllis Latio donare nō cōstitueram quandoquidem pleraque omnia ex Garcie ab Orta historia Aromatum (vbi ferē reliqua, de quibus hic auctor hoc volumine agit) delumpta sint. Quoniam verō præter reliquorum auctorum, qui Caryophyllorum historiam descripserūt, sententiam, eos ex ramis inter folia, sicquē modo nasci asserit, ipsius verba lectori proponenda censui, vt animaduertere queat quā parum fidei interdum huic auctori sit adhibendum, qui veritatis assertorem se gloriatur, & plantas ad viuum expressisse asserit, cū tamē ipsius icones nullius stirpis viuam effigiem imitentur, præsertim earum quas hactenus nobis videre licuit. Caryophyllorum certē legitimam iconem in Aromatum Garcie historia exhibui, ex ipso ramo muria condito (quales multi Antuerpiam aduchī soliti erāt) à diligenti & perito pictore expressam. Vidimus insuper hoc anno 1584 Caryophyllorū ramos dodrātales & pedales siccos à FRANCISCO DRACKE nauclero Anglo (qui vniuersum orbem circumnauigauit) ex Moluccis superiore Septembri delatos: sed omnes extrema parte fructus proferebant suis festucis aut bacillis inhærentes, eo quem in nostra icone exhibuimus modo. Eam tamen quā noster Auctor expressit, hoc etiam capite subiicere libuit, vt studiosi vtramque conferant.

DE PIPERE.

PIPER aliud domesticum, cuius vsus est; aliud siluestre, quod ob amarorem negligitur. *Piperis duo genera.*

Domestici
historia.

DOMESTICI planta sarmētoſa eſt, ſcanditq; hede-
ra modo, arboribus quas nanciſci poteſt ſeſe circumuoluen-
do: nodis per interualla prædita; ad quos folia naſcūtur Be-
tele foliis ſimilia, parte interiore ſaturè virentia, exteriorè
dilutiora, cuſpide mucronata, & guſtu linguam vellicante.
Horum foliorum alia aliis nigriora ſunt: quæ dilutiora ſunt
fibræſque æqualiter naſcentes habent, feminas cenſent (nam
vtrumque ſexum in foliis eiufdem plantæ conſtituunt) ni-
griora verò, inæqualibus fibris, mares. Ad ſingula interno-
dia, vnde folia dependent, ex ipſa foliorum ſede naſcuntur
væ, quarum maximè circiter quinquaginta grana obti-
nent, minores verò triginta. Radix puſilla eſt, & ſumma
tellure fibras agit.

Nigrum &
Album.

Nigri folio-
rum vtilitas.

SUMMA autem ſimilitudo eſt plantarum quæ ni-
grum piper proferunt & album: albi tamen folia tenuiora
& molliora videntur: eius etiam fructus magis aromaticus,
meliorisq; ſaporis quàm nigri. Huius verò foliorū nullus eſt
uſus apud eius regionis incolæ: ſed nigri piperis folia dum-
taxat expetūtur in coli doloribus, aliſq; omnibus alui ægri-
tudinibus è frigida cauſa prouenientibus: ea oleo Cocci ſiue
Nucis Indicæ prius inuncta, deinde calefacta ſupra aluum
adhibentur magno effectu.

Eius ſerendi
ratio.

PORRO ſeritur Piperis planta hoc modo: ſarmen-
tum eius ſeu ramus iuxta prægrandem qualemcumque ar-
borem aut palum deſoditur, atque bubulum ſtercus & ci-
neres cum aqua inſperguntur: infra annum deinde fructi-
fera eſt, quòque vetuſtior eſt plāta, eò feracior, quippe quæ
ad ipſius arboris, cui maritata eſt, faſtigium ſeſe circum-
uoluendo ſcandere ſoleat.

Auellanæ
Indicæ hi-
ſtoria.

DE AVELLANA INDICA.

ADMODUM procera eſt hac arbor rectaque, tenuis,
rotunda, & fungoſa materia: folia habet lōgiora latioraq;
quàm

quàm Palma quæ Coccus seu Indicas nuces fert, ex summa arbore nascentia, inter quæ prodeunt tenues virgæ paruis floribus onustæ, albis & ferè inodoris, quæ deinde in fructum Areca nuncupatum efformantur, nucis iuglandis magnitudine, minimè tamen rotundum, sed oblongum cui gallinacci exigui modo, exteriori cortice admodum virète, dum recens est, & vbi maturuit, admodum fluo, vt longè spectantibus veluti dactyli siue palmulæ maturæ appareant: materia molli & tomentosa constat hic cortex, continetq; inclusum fructum castaneæ grandioris magnitudine, altera parte similiter sessilem, candidum, durum, rubris venis plenum, quem incolæ edunt.

Areca

EVM adhuc virentē sub arenā condere solent, vt melior gratiorq; esui fiat: vulgo autē edunt cum foliis Betele: confringunt etiam, solique exponūt & siccant, (tum Checani appellant) eoque plurimum vtuntur tum in cibo, tum in lotionibus adstringētibus: & cortice, seu inuolucro dentes repurgant.

Eius confecti
uandi ratio
& vsus.

Checani.

CVM verò adeò fungosa huius arboris sit materia, frangitur difficulter: idcirco virga duorum digitorum crassitudine ex hac arbore parata Crocodilum cum in aqua, tum in terra facile retinere potest, si per eius fauces transmittatur (ea etenim ratione illos venari solēt) vt saepe cōspexi.

Fractu diffi-
cilis.Virgæ ex hac
arbore parā-
tur ad Cro-
codilos ve-
nandos.

DE PALMA INDICA.

PRÆALTA est hæc arbor, & recta, nec admodum crassa, præsertim in fastigio: nam ab infimo ad summum paulatim gracilescit, & colore cinereo est: truncum à radicibus ad fastigiū vsque paruis quasi gradibus circumdant, qui ascēsuris scalarum vicem præbeant: flos castaneæ similis: fructus verò integer capite humano maior, forma oblongiore, triangulari, & colore viridi admodum diluto.

Palmæ Indi-
cæ historia.

TAMETSI Narel huius arboris nucem vulgo ap-
pellent

Varia no-
menclatura.

pellent cū Persæ tum Arabes, negant tamen Persæ legiti-
mum esse nomen sed Nargel dicendum : ipsam arborem
Darach Persæ vocāt, Arabes Siger Indi ; Turci autem ar-
b rem Agach, fructum Cox Indi : Brachmenes arborem
nuncupant Maro , nucem Naralu.

Insulæ de
Nalediua.

Huius arbo-
ris vsus.

Ex hac arbore ex insulis de Nalediua fabricantur na-
ues, atque clavis, malis, velis, rudentibus alijsq; armamen-
tis necessariis instruuntur: instructæ iam, mercibus ex eadem
arbore conflatis onerantur, oleo, vino, aceto, saccharo nigro,
fructibus aqua, & ardente aqua vulgo vocata. Ex eadem
arbore extruuntur ædes cum suis tabulatis satis firmæ: atque
eiusdem ramis, (quos Ola dicunt) contegunt imbricum vi-
ce; nam imbres cōmodè arcent. Ex iisdem ramis tecta com-
parant ad tegendas hieme naues, quæ in portum deductæ,
remulco deinde in terram trahuntur.

Ola.

Harum pal-
marum duo
genera, &
eorum vsus.
Sura.
Orraca.

Suræ colli-
gendæ ratio.

Caloins.

Fula.

ISTARVM porro Palmarū duo genera constituunt:
Vnum etenim Suræ cogendæ gratia deligunt, ea est veluti
vinum mustum, quæ ignibus decocta in liquore transit vino
similem, incolis Orraca appellatum; Alterum fructuum ge-
rendorum causa adseruant.

COLLIGITVR verò Sura in hunc modum: Ali-
quem è ramis cerebro viciniorem præcidūt, duorum pedum
longitudinem relinquētes, ad quem vascula ampla, oris ta-
men angustī, illis Caloins nuncupata, colligant: per hunc
ramum præcisum exstillat arbor Suram iam memoratam,
qua organis distillatoriis imposita, ignis vi aquam eliciunt
ardentem; purior, illis Fula dicta, hoc est, flos, facilius igne
incenditur quàm nostræ aqua ardēs, siue vinum adustum:
altera Orraca nuncupata non item: sed huic purioris ali-
quantulum admiscere solēt. E Sura antequam ignibus de-
coquatur, soli exposita, sit acetū satis interdum acre, tam-
etsi neque mentha, neque cortex arboris Myrobalanī in-
iciantur, quæ medicamenta plerumq; admisceri solent vt
acetum

acetum acrius reddant. Exempto primo vase Suræ, exstillat alia, quæ ignis vel solis caloribus inspissata, Saccharū sit incolis Iagra appellatum: præstantior censetur, quæ in Nalediua colligitur, quàm quæ in Malabar. Iagra.

FRUCTVS recēs sub primo illo crasso viridique operimento, alio cortice nigro præditus est, medullam tegente, Quis eius fructus. qui recens antequam nigrum colorem contrahat, tener & candicans est, editurq; cum sale, vel sine sale, vel cum aceto & pipere interdum, atque gustu est Cinare: cū verò iam nonnihil indurari cœpit, Cardui caput sapit. Medulla cortici adhærens tenera & dulcis est, continetq; multam aquam limpidam, suauem, nec fastidium aut nauseam sua dulcedine parientem quæ vulgo in solis ardoribus bibitur. Frequens est huius aquæ sub dio refrigeratæ, atque etiam Iagræ vsus aduersus iecoris renumq; nimios calores, purulentaq; materia per virgā excretionem: refrigeratur verò hac aqua in sua nuce viridi Laña appellata: diu cōseruatur, nam toto anno inueniuntur istæ nuces virides, quarum nonnullæ interdū tres aut quatuor libras siue pintas aquæ continent. Huius aquæ & Iagræ vsus & historia.

POSTQVAM iā indurata est hæc nux, duriolemq; Eius nux. medullam contraxit, remanet in concavitate limpida quidem aqua, at non adeò dulcis vt prior: nucem tum vocant Malabares Eleui. In annotinis nucibus mutatur hæc aqua Eleui. in rotundam quandam substantiam mali instar, cæcidam, spongiosam, & leuem, sapore dulci.

MEDVLLA nucis recentis tenera alba & dulcis, Eius nucis esus & commoditas. sola editur ab incolis aut cū Iagre, hoc est, Saccharo è Sura confecto, vel cum Aucla, pulmento ex Oriza in aqua cocta, Aucla. deinde trita & probè sole exsiccata: editur item cum piscis quodam genere siccato ex insulis de Nalediua aduecto, simili fere bubulis carnibus fumo induratis, Comalamasa Comalamasa. appellant, bonumq; condimentum est ad bibendi appeten- sa.

tiam prouocandam. Ea verò mixtura non modò incolis in usu est, sed ab ipsis etià Lusitanis expetitur. Ex eadem medulla lac conficitur Amygdalino simile, ad edulia paranda vtile.

Copra.

SOLIBVS exsiccata hæc medulla vocatur Copra, suavis est, reconditur, illisq; perinde in usu est, atque nostris Europæis castanea sicca.

**Huius nuci s
usus.**

VVLGO creditur, & experientia comprobatum est, frequentiore huius nuci vsum, lumbricos generare: cui morbo totius prouinciæ Malabar incolæ admodum obnoxij sunt.

**Malabares
lumbricis
obnoxij.**

**Corticis uti-
litas.**

EXTERNO illo primòque cortice siue operimento crasso, foris læui, intus verò tomentoso dum resiccatus est, fiunt rudètes & alij funes nautici, vti in Hispaniis ex sparto. Tomentum illud Malabares Cayro vocant, magni apud eos vsus, nam quonià aqua marina non corrumpitur, stipatur eo omnis generis naues: itaque illis populis vsum præbet lane, xylis, stuparum, lini, & sparti.

Cayro.

Xareta.

E secundo nigròque & duro cortice, qui à nostris Coco dicitur, ab incolis verò Xareta, fiunt scutellæ & alia vasa potoria in tenuiorum vsum. Fiunt etià ex eo vstulato carbones auri fabris vtilis, qui in iis prouinciis periti & industrij, nec admodum sumptuosi reperiuntur. Solent enim suum opificium proclamantes compita circuire, secum deferentes vrceolum, malleolum, & duo cæla, cannaq; tubulum palmari longitudine manu tenentes quo focum incendunt. Is in ades admissi, vasa ex auro & argento conficiunt, pro eorum qui ipsos euocarunt arbitrio.

**Huius palmæ
foliorum usus.**

FIUNT ex huius Palmæ foliis petasi maiores & minores ad Solis ardores & imbres arcendos idonei: texuntur etiam storeæ, & alia pleraque.

**Coccus de
Nalediua.**

COCCVS porrò de Nalediua cognominatus adedò commendatur ab ipsis incolis, & à Malabarensibus, non modò à
plete

p. .e, sed à Regibus & Principibus viris, vt in omni fere morborum genere ad eum confugiant tanquam ad sacram anchoram. Fiunt in eam gratiam ex illo pocula quæ auro vel argento excipiuntur, & in nauium triremiumq₃ figuram efformantur, ad aquam bibendam, in quam ex catenula medullæ ipsius Cocci fragmentum pendere sinunt: sibi que certo persuadent, illis, qui aquam ex similibus poculis hauriunt, nullum venenum nocere posse, futurosq₃ immunes à multis morbis, in quos memini multos incidere, qui ex iis poculis bibere soliti erant. Et licet omnem diligentiam adhibuerim, nunquam tamen obseruare potui, similia pocula aliquē ex morbis curare, ad quos vtilia esse creduntur: potius igitur arbitror tantam laudem obtinuisse à vulgi opinione. Nonnulli ex huiusmodi vasculis bibere soliti, mihi affirmarunt sese experientia didicisse iecur incendi, renes noxam contrahere, & calculum generari: nihilominus tamen magnum est eorum pretium, longēque pluris æstimatur ijs locis vbi inueniuntur, quàm aliis procul inde distitis: nam interdum eiusmodi nuces nude, neque auro aut argento exornata quinquaginta aut amplius aureis nummis æstimantur.

Mirg eius facultates vulgo creditæ.

NIGRIOR autem, nitidior, longior, maiorq₃ est hic Coccus quàm aliæ nûces Cocci communis.

Quâ differat à Cocco cōmuni.

DE MYROBALANIS.

MYROBALANORVM quinque sunt genera diuersis arboribus & regionibus nascentia.

Myrobalanorū quinque genera,

CITRINA quæ à Medicis Aritiqui, à plebe autem Arare nuncupatur, nascuntur arbore mediocris magnitudinis, multis ramis & in ordinem digestis, prædita; foliis Sorbi.

Citrina Aritiqui.

EMBLICA illis Anuale dicta folia minutim incisa, filici ferè similia, sed paulò crassiora habent.

Embllica Anuale.

Indica.
Rezanuale.

INDICORVM, quæ ab incolis Rezanuale appellantur, folia, salicis foliis sunt similia.

Bellerica.
Gotin.

BELLERICA rotunda sunt, incolisque Gotin dicuntur, & folia obtinēt Laurinis similia, minora tamen & tenuiora. Inueniuntur hæc quatuor genera per totam provinciam Malabar, Dabul, Cambaya, & Batecala, ea sunt quæ in Europam deuehuntur, sicca & condita.

Chepula.
Aretca.

CHEPV LORVM, quæ illis Aretca appellantur, arborem non conspexi, sed eius folia Persicæ foliis esse similia referunt, & arborem eiusdem cum aliis esse magnitudinis: sunt verò omnium arbores Pruni magnitudine, sed pluribus ramis magisque in orbem digestis, prædita.

DE TAMARINDIS.

Tamarindorū historia.

Helecho.
Aristora.

Salsa.

SUNT Tamarindi fructus elegātis & aspectu pulchræ arboris, Castaneæ aut Ceratiorū arboris magnitudine, multis ramis prædita, & foliis latā vmbra præbētibus, materie solida admodū: folia filicis femina (quæ Hispani Helecho, Cantabri Aristora appellant) foliis persimilia, dilutè virētia, valde elegātia, gustu acido, gratoque, è quibus condimentū fit (Salsam vocant) perinde atque è petroselino: flores candidi, Aurææ mali floribus admodum similes forma exteriori, & odore: attamē octonis foliis cōstant, quorū quatuor interiora alba sunt & crassiora velut Mali aurææ florum folia, quatuor verò exteriora tenuiora, & bina ex his eleganti nervo radiata: è medio flore quatuor enascuntur stamina corniculorum modo inflexa, candida & tenuia. Fructus admodum similis est Ceratiis * foris virescens initio, deinde per siccitatem cinereus, continens osicula rotunda Cassiæ solutiue modo aut paruis Lupinis similia, dura admodum, & colore nitido terreo, haud quaquam flauo, quemadmodum nonnulli referunt: his non utimur, sed sola pulpa quæ non nihil lenta & viscida est, iucunda tamen aciditate grata, tametsi

tametsi nonnulli indigenæ asserant ossicula assata & in pol-
linem redacta ex oxygala in alui profluviiis utiliter exhiberi;
facile auellitur hic fructus, & etiam sponte decidit. Folia
sub noctem sese contrahunt, suumque fructum amplecti so-
lent, qui si desit, sua virgulta & ramos complectuntur:
summa verò aurora sese explicare incipiunt grato specta-
culo: hæc trita partibus erysipelate infectis imponunt, atque
etiam circa phlegmonas ad arcendum qui influit humorem:
iisdem cum sale Ormuziano phlegmonas resoluunt, & cum
cineribus ex Cambaya pituitosos & melancholicos tumores.

Foliorum
facultates.

VOCATUR hic fructus in Canarin Chinha, ossi-
cula verò Chincharo, in Malabar Puli, & in Guzarate
Ambili: Arabes, Persæ, Turci Tamarindi vocant; ossicula
Abes, arborem Siger Tamarindi.

Varia no-
menclatura

PRAEFERVNTVR qui in locis montanis iisque
Septentrioni obuersis nascuntur: usu verò compertum est,
huius arboris umbram sub ea dormientibus non minus no-
xiam esse, quàm arboris iuglandis.

Huius arbo-
ris umbra
noxia.

* Tamarindorum fructus descriptio verior apud Garciam
conspicitur: cuius legitimam effigiem pete ex doctissimis Lo-
belij observationibus, yna cum ipsius arboris semine recens
natæ rudimento.

DE CASSIA SOLUTIVA.

MULTA Cassia solutiva nascitur in Cayro, & ple-
risque aliis provinciis tum Orientalis tum Occidentis Indiae.
Praefertur tamen quæ ex Orientali delata est, quæq; locis
ad Septentrionem magis vergentibus nascitur.

Cassiae solu-
tivæ natales
& historia.

AMYGDALÆ magnitudinē aequat, foliis mali Persici
similibus est, nonnunquam angustioribus, locis praesertim sic-
cioribus nata, floribus luteolis aut flavis, non ingrati odoris:
quibus deciduis succedunt siliquæ oblongæ, eleganti virore
præditæ dum recentes sunt, & quæ maturitate nigredinem
breui consequuntur.

Candil.

TANTA est eius frequentia in Cambaya, unde præstantissimam aduehunt, ut vnius Candil (quingentarum & viginti duarum librarum pondus hoc est) pretium non æstimetur pluris quàm nummo aureo, qui trecentos & sexaginta marauedis (æreos obolos Hispanicos) valent.

IN MONTIBVS verò Cranganor, & per vniuersam prouinciā Malabar (quando eius maximum pretium) singule libræ viginti marauedis redimi possunt, hoc est, paulò pluris quàm dimidio regali Castellano, siue Batzio Germanico.

Varia nom.
menclatura

GENTILES Canarini fructum Hafanguia & Baualenga, quemadmodum & prouincia Decan incolæ, & Brachmenes, arborem Bahoo, & Baua vocant: Guzaratenses Gramala: Malabarenses Condaca: Arabes, Persæ, & Turcæ Hiarxamber: asserebat tamen mihi Cogecela peritus medicus Persa illud vocabulum esse merè Persicum, & legitimum Arabicum esse Gafatfalus.

Eius vsus.

FORIS illinitur medulla erysipelate tentatis & inflammationibus. Inualuit vsus tota India exhibendi delicatulis mulieribus & pueris cassiam solutiua adhuc viuentem saccharo conditam, ad vnciam vnā bono successu: sumitur verò dum adhuc recens est & valde tenera, priusquàm cortex induretur, maceratur primùm in frigida aqua, antequam cum saccharo coquatur. Moderatè & sine molestia aluum subducit.

* Persicæ mali folia quodammodo æmulantur, si singularia separes. Quoniam verò coniugatim bina semper in oblongo neruo nascuntur, & summa ala postremum, imparitatem faciens: commodius meo iudicio comparasset cum fraxini foliis aut similium arborum quæ alata folia ferre solitæ, ea integra abiicere consueuerunt, quemadmodum Iuglans, Sorbus, Rhus, Ceratia, &c.

Huius arboris ramulo cum suis floribus & foliis Cuci, & Cedri fructu, aliisq. varij generis seminibus ante biennium donati

donati sumus à doctissimo diligentissimoq. viro D. Bernardo Paludano, qui ea ex Syriaca, Arabica, Aegyptiacaque sua peregrinatione retulerat.

DE ANACARDIO.

MAGNA est Anacardi copiam in Malabar, & reliquis Indiae prouinciis. Fabae vulgari admodum similis, dum adhuc virescit & recens est; exsiccatus verò niger & splendens: continet medullam Amygdalae similem, inter quam & supremum corticem oleum admodum vrens inuenitur.

Anacardi
historia.

DOCTOR ORTA scribit eum fructum in vsum medicum recipi, & in illis regionibus in lacte maceratum dari asthmaticis, & aduersus lumbricos: eum praeterea viridem sale condiri, & edi oliuarum conditarum in more: At etiam eo siccato caustici vice in strumis vti indigenas, totaque India eius cum calce mixti vsum esse ad obsignandos pannos.

Eius fructus
utilitas.

EGO sanè vidi hunc fructum viridem, & per multos dies sale & aqua conditum, Oliuarum Hispanicarum modo, venalem in foro proponi, & edi non solum quidem, sed excitandae appetentiae causa coctae orizae admisceri, vti solent fructum Mangas vocatum, aliosque fructus adstringentes & acidos, alias minimè.

Mangas.

NONNULLI in desiccato extimum corticem demunt, eamque membranam qua medulla tegitur, deinde medullam edunt ad bibendi appetitum irritandum. Ego verò & virentem conditum, & siccati medullam degustavi: sed neutro modo mihi delicatus videtur. Illud porro certissimè, oleum id quod inter corticem & nucleum continetur, admodum causticum esse & venenosum.

Oleum inde
confectum.

TOTA tamen prouincia Malabar, eius vsus est caustici vice. Si quis instillet in putridum & cauum dentem, ipsum vrit frangitque, & corrumpit facile. Calce addita ad bom-

Cuius sit
usus.

ad bombycinos pannos obsignandos, & alias res quaslibet notandas vtuntur: etenim notam adeò firmiter imprimunt, vt nulla lotionem eximi queat.

Alia huius
fructus fa-
cultates.

S O L E N T interdum Indi nonnulli hunc fructum cuspidi cultelli infixum candela ardenti imponere, qui, dum vritur, mirum quos strepitus edat, quas ignis scintillas quasi fulmina eiiciat diuersorum colorum, eaque ratione rudioribus quibusdam & mulierculis imponunt, illis persuadentes, se in ijs scintillis & flammæ radiis spiritus conspiciere qui ipsis loquantur, & eos edoceant quodcumque scire cupiant. Tali igitur commento miseros fallunt, persuadentque quod volunt, dantes responsa ijs qui ipsos consulunt, pro suo arbitrio. Vt verò omnes isti gentiles, augures, incantores, & diuinatores raro loquuntur, & cum mora ponderèque respondent; in suis responsis semper sunt ambigui, & adeò astuti, vt quomodocumque res, de qua cōsulti sunt, cadat, suam estimationem minimè periclitentur, dicantque se euentum prædixisse.

DE CAIVS.

Cajus histo-
ria.

M A L V M Punicam magnitudine æquat hæc arbor; folium eius dilutius viret, & carnosum est: flos candidus, similis ferè mali aureæ flori, sed pluribus foliis constans, nec adeò odoratus. Præbet hæc arbor fructum Caju vulgò appellatum, qui quoniam boni saporis est & ventriculo utilis, ab omnibus multum æstimatur.

Caja.

Eius fructus
descriptio.

E S T autem hic fructus, magni mali instar, valde flauus & odoratus, intus spongiosus & succi plenus sine vllis granis, gustu subdulci, nonnihil tamen fauces coarctante. Sed duplicem habet eodè anno ortum hac ratione: marcescente flore subsequitur faba * prægrandis, inter quam & florem intumescit quiddam malo simile, quod paulatim fabæ succum ad se pertrahit: quòque maius incrementum sumit, eò faba
sine

suae nux magis minuitur, donec fructus Caju, hoc est, malum illud, plenam consequutus sit maturitatem, quod è colore flauo aut rufo (nam vterque color in his malis conspicitur) & odore deprehenditur: maturo fructui inhaeret nihilominus faba illa, & cum ipso colligitur.

BELLARIORVM vicem prabet hic fructus ex Et utilitas. vino sumptus, aut sine vino: nam præter saporis gratiam; utilis admodum compertus est in ventriculi debilitate, vomitibus, & appetentiæ deiectione. Qui verò his auxiliis non egent, prius in aqua nonnihil maceratum edunt.

NON vbique nascitur hic fructus, sed in hortis vrbis S. Et natales. Crucis Regni Cochín inuenitur.

* Mirari satis nequeo nostrum Auctorem huius nucis, quæ in extremo fructu nascitur, vel è qua, vt ipse refert, ipsum malum incrementum sumit & substantiam haurit, formam, colorem, consistentiam, & oleum in cortice conclusum (non secus ac in Anacardio) non describere; cum apud Brasilianos, quibus *Caius* siue *Caious* (ita enim pronūciandum) dicitur, non minore fortè in vsu sit, quàm ipsum malum, vt ego de iis qui in Fernambuco diu vixerunt intellexi, & in annotationibus ad caput de Anacardio historia Aromatum, adscripsi, ad quas lectorem remitto. Arbitror autem hunc fructum in regnū Cochín recens fuisse illatū, & propterea plenum eius vltum nondum innotuisse. Certè quotquot hactenus de stirpibus Indiæ Orientalis scripserunt, nusquam eius meminerunt, nec ipse quidem D. GARCÍAS AB ORTA, qui paucos ante annos Aromatum historiam conscripsit.

DE SPICA NARDI.

DE PISO veneno quod Lacuna commentariis in 6 cap. lib. 1. Dioscorid. scribit ex Nardo Indica fieri, nec D. Orta vnquam summa diligentia exquirens, nec ego, tametsi plurimos de eo percontatus sim, in India intelligere potuimus.

PRÆSENTISSIMVM quod apud eos est venenū, vocatur Bicho de Ormuz, id est, Lacertus ex Ormuz, Venenū Lacerti ex Ormuz. qui

qui similis Scinco est, de quo & eius exitiosissimo veneno, & diabolica arte qua homines extinguere solent, referemus in libro Animalium. Secundum locum obtinet Manga siluestris, de qua inferius. Tertium quod est Tigridis pilis fit: Deinde quod est planta quadam lacteo succo plena, cuius magna nascitur quantitas in provincia Malabar. Sed & Napellus locum suum obtinet.

DE RHABARBARO.

Rhabarbari
natales.

Canta vrbs,
portus &
emporium.

R H A B A R B A R V M singulare medicamentum, dignumque veneratione apud omne humanum genus, in interiore Chinarum regione duntaxat prouenit, vnde in urbem Cantan (nobilissimum totius illius provinciae portum & emporium, vbi Lusitani habitant,) exportatur, & inde nauibus in Indiam aduehitur. Alia item via ex eadem interiore provincia Chinarum camelis deferant per Tartariam & Vzbeque in Ormuz, & inde in Persiam, Arabiam & Alexandriam, vnde postea vniuersae Europae communicatur. Id non est adeo cariosum, & praefertur illi quod nauibus in Indiam importatur, eo quod magna ex parte corruptum est, facile enim in ista per mare vectioe vitatur.

H AEC sunt quae de Rhabarbari natalibus coperta sunt, nec D. Orta cum insigni sua diligentia, nec ego plura consequi potuimus.

De Rhabarbari praeparandi ratione quorundam error.

Q V O D vero nonnulli scribunt, eius regionis incolae Rhabarbarum macerare, deinde succum exprimere, & quo ad solem depurato, trochiscos parare solent, Principibus viris purgandis idoneos, nobisque deinde radices exsuccas, & inutiles mittere, fabula est, quam inde originem sumpsisse arbitror, quod nonnulli gentiles mercatores Rhabarbaro fungosiori & vetustiori (vt facilius a corruptione liberent, ne uetredo quae id erodere solet, innascatur) aquam non feruentem, sed tepidam adfundant, deinde lineis pannis emundatum bacillis

cillis aut filo traiciant, & exsiccent, & nonnulla foramina piperis tenuissimè triti polline & cera obturent: deinde probè siccatum in Psyllij semine adseruent.

HÆC mihi retulit mercator Canarinus vir probus, sanctèque affirmabat ea dumtaxat fieri ad præseruandum à corruptione Rhabarbarum, addebatq; id rhabarbarum in quo conspiceretur foramen, quo traiectū pependisset, ea ratione præparatum fuisse, neque ideò improbari, neque assusam aquam multum de ipsius viribus detraxisse.

DE RADICE CHINÆ.

VOCATUR hoc excellens medicamentum in China- Radicis Chi-
næ nomen-
clatura varia
rum regione Lampatan, in Decan Lampaos, in Canarin
Bonti, ab Arabibus, Persis & Turcis Chophchina.

NASCITUR abundantissimè in Chinarum regio- Eius natales.
ne: inuenitur tamen etiam in Malabar, Cochin, Crāganor,
Coulan, Tanor, & aliis locis.

PLANTA est multis tenuibus spinosisque sarmentis Eius descri-
ptio.
prædita, smilaci asperæ non absimilibus, quorum maxima
minimum manus digitum crassitie nō superant, foliis plan-
taginis latifoliae magnitudine: radices pugnū nonnunquam
æquant, interdum minores sunt, solidæ, graues, candidæ, in-
terdum etiam rubescentes, & multæ sæpenuerò simul co-
herentes.

PLVRIMVS est huius radicis vsus in omnibus Orien- Facultates.
talis Indiæ prouinciis ad varios morbos: quin adeò innoxia
censetur, vt eam sumentibus, tametsi nullā victus rationem
obseruent, sed liberè carnibus & piscibus vescantur, nihil in-
commodi adferre credatur. Vulgaris tamen quæ in China-
rū Indiæ prouinciis obseruatur, sumēdi huius radicis decocti
cōsuetudo est, vt radicis vncia vna, additis radicū Apij dua-
bus drachmis decoquatur lento igne & sine fumo; in decem
& sex aquæ libris ad sex librarū cōsumptionem reliquos de-
cem

cem in fictili vitriato adseruant, sumuntq³ singulis diebus recens decoctum, quoniam facile corrumpitur, nec vltra diem adseruari potest. Eius verò tepidi manè sumit ager plenū haustū, duabusq³ horis in lecto remanet, postea surgit, duabus autem horis ante cœnam totidem haurit, interdū de eodem frigido bibit.

PLERIQUE tamen etiā dum sua negotia exercent & nauigant singulis diebus manè & vesperi duas eius radicis in puluerē redactæ drachmas ex vino, aut ipsius radicis decocto felici successu bibere solent.

ORGANIS etiam ex hac radice recenti, aqua elicitur, delicatioribus admodum familiaris: attamen & ab aliis magna quantitas absumitur, quoniam illi plurimum fidunt non modò in morbis à D. Orta enumeratis, sed etiam in hemicrania, in herniis humoralibus, & ventosis, in colli vesicæ & penis callis, eorumq³ vlceribus, venerē etiam admodum excitare creditur: decoctum tamen ipsa stillaticia aqua præstantius est. Optimè conseruatur radix, si pipere confracto inuoluatur.

DE CROCO INDICO.

Croci Indici
historia.

MAIORA latioraque habet Crocum Indicum folia quàm Orchis Serapias dicta, colore foliorum Scille, dilutiora tamen & tenuiora; caulem habet è foliis simul implicatis, & sese mutuo amplexantibus constantem: radicem foris Zingiberi similem, intus croceam.

Curcum.
Saroth.

PRÆTER nomina ab Orta enumerata, apud Arabes etiam Curcum dicitur, apud Turcos Saroth.

DE GALANGA.

Duplex Ga-
langa.

DVPLEX est Galāga medicamentum vsibus humanis valde necessarium, dignumq³ vt Pharmacopola in suis officinis perpetuò habeant.

VNA minor & odorata, quæ cū Rhabarbaro ex Chinæ regione in Indiā aduehitur, & inde in Lusitaniam defertur, incolis Lauandou dicta.

Lauandou.

ALTERA maior, plurima nascens in Iaua & Malabar, cuius descriptionem, quod maiore sit in usu, hic damus. Ea duorum cubitorum altitudine crescit, nonnunquam amplior, fecundiore præsertim solo: folia habet Orchidi Dioscor. lib. 3. descriptæ similia, longiora tamen & latiora, superne saturatius inferne dilutius virentia: caulem ex foliorum inuolucris constantem, vti in Orchidum generibus: florem candidum, inodorum: semen exiguum, neglectum: radicem secundū caput crassam & bulbosam, reliqua ex parte Zingiberi similem, sed maiorem, nonnunquam capitula, hastulae regiae modo, proferentem.

SERITVR radice quæ mirum in modū sese propagat.

APPELLATVR à Canarinis & Brachmenis (quibus maximo est in usu cū in hominum tum iumentorum morbis, quique eam ordinariē cum Oriza, vel piscibus, vel in acetariis edunt) Caccharu, ab Arabibus Caluegian, in Iaua Lancuax, in Malabar Cua.

Nomina varia.

ADEO autem vulgaris est apud Malabarēses huius radicis usus, ut non modò in medendis morbis eam vsurpent, sed in farinā etiam conuertant, ex qua Cocci seu nucis Indicæ lacte, nonnunquam Sura, aut Iagra excepta, certum quoddam panis genus pinsunt in tenuium placentularum formam, Apas vocant: in delictis est hic panis, præbētq; iis qui ventriculi debilitate, & frigiditate laborant, in alui doloribus, vteri affectibus & vrinae difficultatibus: quo postremo in morbo miram eius efficaciam experiuntur, siue ob humores crassos & pituitosos, flatūsue aut arenulas in vretibus aut collo vesicæ congestas, vrinae difficultas orta sit, vel etiam ex carnis excrescentia in ipso vesicæ collo aut meatibus nata. Præbent verò edendum hunc panem, deinde hau-

Eius usus & facultates.

Dux ligil
columbi
asqueEius usus
facultates

D stum

Mo. Bot. Garden,

1893

Nimpa.

Nymphaea

stum Nimpa (quæ veluti aqua ardens est) concedunt; in inguinibus verò supràque pubem & collum vesicæ, folia Nymphaeæ decocta in aqua & macerata atque adhuc calentia applicant.

* Neque hic auctor, neque Garcias ab Orta mihi satisfaciunt in Galangæ maioris descriptione, præsertim si ea, qua Europæ officinæ vtuntur, legitima est Galanga maior; etenim eius radices multo maiorem similitudinē habent cum Iridis, quam cum Asphodeli aut Zingiberis radicibus. Et certè omnino mihi persuadco Galangam nostrā maiorem Iridis genus esse huic fortè simile quod in mea Pannonicarum stirpium historia primum est. Nihil tamen statuo.

DE ZINGIBERE.

Zinziberis
descriptio.

TRIUM aut quatuor palmorum magnitudine assurgit, folijsq; est Milio maiori, quod Lachryma Iob vulgò nuncupatur, admodum similibus; caule verò Asphodelini crassitie, ex multis foliorum inuolucris constans, vt veluti exigua quædam arundo appareat: radicibus quodammodo Iridi similibus.

DE LIGNO COLVBRINO.

Dux ligni
colubrini
stirpes.

BINÆ stirpes in Malabar inueniuntur plurimum dissimiles cum forma, tum nascendi modo, vno tamē eodemq; nomine nuncupata, Lignum Colubrinum, quod singula mirum in modum vtilis sint aduersus colubrorum morsus.

Prioris hi-
storia.

PRIOR nascitur hedere modo, colore Dracunculī maioris, siue Serpentariæ: folia illi sunt Bryoniæ ferè similia, integratamen initio, neruoq; prædita per longitudinem excurrente, & quinque aut sex venis in latera vergentibus, successu temporis accedunt exigua foramina, qua paulatim cum folijs incrementum sumunt donec tandem omnino folia scindant, eaq; vitis folijs similia reddant: conspiciuntur enim interdum in eadem stirpe folia integra, alia exiguis, nonnulla

nonnulla maioribus foraminibus prædita, omniâque adeò inter se dissimilia, vt minimè eiusdem plantæ folia esse videantur. Tantam verò habet hoc lignum cum colubro similitudinem, vt qui non norit, aut de die viderit, si ad Lunæ splendorem noctu cōspiciat, viuum colubrum esse existimet.

VVLGO censetur præstantissimum remedium aduersus colubrorum & viperarum morsus: incolæ sanè, dum in agros tendunt, magna ex parte circumferre solent hoc lignum (sunt enim in ea prouincia multæ viperae, variâque serpentum genera) aiuntque solo eius odore serpentes fugari: & si dum colubros venantur, eos attingere hoc ligno queant, ilicò rumpi & extinguì.

Eius facultates.

ALTERA admodum brevis est & tenuis, triâque solummodò folia habet mollia, leuia, saturatius virentia: florem aut fructum non conspexi, nec quenquam inueni qui se vidisse assereret: radix oblonga & tenuis est, minimo digito minor, hinc inde nonnunquam extuberans, & summa tellure serpens: exterior eius cortex valde tenuis est & cinereus, nullo, dum gustatur, manifestò sapore præditus, deinde tamen gustum in ore relinquens suauem, & vti Moschus odoratum: fissus est vndique hic cortex, & sponte sese expedit ab alio crassiore flauoque cortice subtus nascente, qui odorem Loti siluestris siue trifolij odorati vulgaris refert, & saporem Glycyrrhizæ dulciorem: præmansus autem odore admodum suauis, nec iniucunda mordicatione, momentanea tamen præditus esse deprehenditur: ipsa materies lignosa est, candida, dura & insipida: folia napi saporem referunt: germen producit hæc radix supra terram circiter quatuor vncias longum, in caput extuberans.

Alterius historia.

Colobolus
L. 1722
L. 1723

NOMEN huius plantæ apud Canarinos est Duda Sali.

Nomenclatura.

TRITA radix cum aqua rosacea aut vulgari, vel cum vino (indifferenter enim vtuntur) præsens certumque asse-

Eius vires.

runt remedium aduersus omnis generis serpentum morsus. Plurimus etiam eius est vsus in febribus continuis, tertianisque, syncope, ventriculi debilitate, & cordis tremore: datúrque aduersus omnis generis venena. Multi mihi sanctè affirmarunt dummodo manu hanc radicem tenerent, nullos serpentes, vel alia similia virulenta insecta formidare; & certissimum esse serpentes & viperas eius aspectum minimè ferre posse, sed fugere, celerrimèque in aliam partem sese proripere, si quis ante serpentes eam proiiceret.

PERVTILIS etiam censetur iis quibus anhelitus ab ore vitiato aut dentibus corruptis foetet, modò eam continuò mandant, dentiúmque cauis gestent.

Eius natales.

PROVENIT locis humidis, & inter arbores, præsertim verò secundum eas quæ Angelins nuncupantur, nec procul à mari.

Colubrini
ligni genus
tertium.

INVENITVR & tertium Colubrini ligni genus in eadem prouincia, vastæ arboris magnitudine, de quo in alio libro agemus.

* Neutrum horum ligni colubrini generũ cum GARCIAE ligno colubrino conuenire facilè animaduertet, qui vtriusq. descriptiones diligèter conferet. Secundi verò generis GARCIAE descripti fragmentum quinque vnciarum longitudinis, quodque, vt conicere licebat, duarum vnciarum crassitudinem æquarat, mihi non modò ostendit Londini anno 1581. C. V. D. Hector Nunez Medicus Lusitanus, sed etiam dimidia eius parte liberaliter donauit. Eius porrò materies firma est, candida, venis quibusdam distincta, non dissimilis fraxini ligno, cortex autem qui eam integit cádicans, & quasi cinereus. Vtraque verò, si quis degustet, amaro sapore prædita esse deprehenditur. Eius fragmenti iconem lectoris oculis subiecimus.

Di

DE LIGNO MOLVCENSI.

Ligni Molu-
censis nata-
les & descri-
ptio.

INVENITVR in Moluccis arbor quedam domestica Mali cotoneæ magnitudine, cuius folia Maluæ vulgaris foliis sunt similia, fructus verò auellanis, sed minor, molliore cortice & nigricante.

SERITVR coliturque in hortis diligenter, nec alibi facile inuenias: tanti enim ab incolis æstimatur, vt peregrinos ne ad eius quidem conspectum admittant.

Panaua.

INCOLÆ Panaua appellant. Cùm verò istic Regis nomine gubernaret prudētissimus & animosissimus Dominus Ludouicus de Tayde, ipsius nomine hæc arbor dicta fuit, quoniam ille primus nobis eius insignes facultates aperuit. Accidit enim vt nobilis quidā Lusitanus, Henricus de Lima vocatus, dū in Moluccis versaretur, animaduerneret quanta cura & diligentia incolæ hanc arborem colerent, quanti-
q; æstimarent, atque idē illius facultates apprimē intelligere cupiens, nonnullas tandem edoctus est. Nactus igitur trunci huius arboris partem, eam obtulit Proregi, bonarū rerum, & naturæ secretorum studiosissimo, tanquam medicamentum valde necessarium, cognitūque dignum, & nostris hominibus hætenus inauditum. Anno autem sexagesimo primo supra millesimum & quingentesimum interrogans me Prorex, an aliquid de hac arbore inaudissem, aliquot eius facultates retuli quas ab aliis didicissem, conquerens arborem nondum licuisse videre: tum ille eius quod habebat fragmento me donauit, imperans vt cum iudicio & ratione experirer, nec vllius vitam periclitarer, deinde rerum successum illi significarem: quod me facturum recepi. Eius itaque ligni periculum feci, cū in nonnullis agris quorum curam habebā in nosocomiis, tum in variis morbis qui in longa nauigatione plerumque oriri solent dum in Lusitaniam redirem; partim adiutus facultatū relationibus quas intellexeram,

lexeram, & vtendi methodo, partim iis quæ Nobilis ille in Moluccis didicerat.

ILLIVS semen iam antè videram mihi donatum ad aues capiendum: etenim eo in aucupis vtuntur non modò in illa regione, sed etiam in multis Indiæ provinciis, ad quas, eius rei gratia, venale defertur. Eius pauxillum cum oriza cocta mixtum auib; siluestribus exponunt: quæ degustant, ilicò decidunt sopitæ & stupidæ; quæ verò auidius id edunt, moriuntur antequam illis auxilium præberi possit, quod est, vt frigida caput perfundatur. Graculi omnium citissimè eo degustato extinguuntur.

Eius semen
in aucupis
vile.

NUNC ad salubrem huius arboris materiem accedamus, cuius pauxillum hodie plurimi facio.

INTVS sumptum, aut foris appositum, omnibus venenis resistit.

Aduersus
venena pro-
dest.

INTRO assumitur magno commodo ex aqua rosacea vel vulgari, cuiusque iusculo eius pulueris apta quantitas pro necessitate, & ægri natura, modò decem grana non excedat, sed infra id pondus consistat. Ad viperarum, Regulorum (qui serpentes pileati appellatur, & admodum noxi sunt) aliorumque similium aspidum aut serpentum morsus, bibitur hic pulvis ex aqua, ipsiq; morsibus pulvis inspergitur. Eadem ratione præbent in vulneribus quæ à sagittis toxico illitis facta sunt, quibus illius regionis incolæ plurimum vtuntur.

PVLVEREM verò ex hoc ligno sibi parant lima è pelle marinæ caniculæ cōfecta, aut tenui aliqua ferrea lima.

Eius pulue-
ris vsus.

ROBUSTISSIMO cuique dimidiis eius scrupulus ex aqua limpida tepida aut rosacea, aut gallinarum iusculo tepente, summo manè datur (cœna autem diei præcedentis parca esse debet) euacuat enim omnes humores, præsertim crassos, lentos, & melancholicos: cōuenit quartanis, diuturnis, febribus continuis, iliacis, colicisq; doloribus, flatibus, hy-

Canja.

Eius præstā-
tia.

dropisi, arenulis, renum calculis, vrinae difficultatibus, scruis-
sime colericæ passioni, aliisque morbis, veluti articulorum &
tibiæ inueteratis doloribus, scyrrhis & scrofulis. Om-
nis generis lumbricos necat, & appetentiam deiectam reuo-
cat; & si nimia fiat euacuatio, bibat ager dimidiū cyathum
Canja, hoc est, decocti orizæ, aut auiculam comedat, subito
cessabit, quod sanè multa laude dignum est, paucisque medi-
camentis vulgare, vt in potestate sit medici aut agri, pur-
gari quantum cupierit. Huc accedit quòd neque fætorem,
neque tædium, neque metum dum sumitur pariat, possitque
sine diætæ obseruatione, etiam iis qui sua negotia foris pera-
gunt, propinari, vt ex iis deprehendi qui vnà mecum eadem
naui vehebantur, nullū sentientes incōmodum, tametsi dum
purgarentur nulla diætā vterentur, viuerentque solutissimè.

OBSERVAVI etiam illius præstantiam in inuete-
ratis capitis doloribus, hemicrania, apoplexia, aurium tinni-
tu, arthritide, ventriculi & vteri affectibus & asthmate.
Propterea fidens illi plurimum, sæpius in diuersis naturis,
ætatibus & locis, feliciter vsus sum, & sine vlla molestia, nisi
quod in biliosis naturis, calidisque vetriculis nōnihil molestiæ
pareret donec cibum sumerent, & in nonnullis vomitum
excitaret: sed biliosis hunc puluerem nonnunquam dedi sy-
rupō acetoso aut carambola condita exceptum, aut in cata-
potia cum saccharo rosato efformatum.

EXHIBENDVS est summo manè, neque cibus aut
potus concedendus donec purgati sint quantum necessarium
videtur, tum demum cyathus iusculi gallinarum tepidi da-
tur, dimidiaque aut integra hora post, conceditur pullus gal-
linaceus, & paululum vini aqua bene diluti, deinde toto illo
die potu abstinet ad cœnam vsque, quæ parca erit, & facilis
concoctionis. Subsequenti die sumitur saccharum rosatum
cum aqua buglossi, aut borraginis, aut cōmuni, atque ini-
citur clyster ad aluum eluendam.

SOLET

SOLET verò interdum in nonnullis ani pruritus & excoriationem excitare, atque in aliquibus (sed paucis admodum) hæmorrhoides.

HÆC sunt quæ de hoc ligno Panaua conspexi & intellexi: Nunc verò in illis regionibus magnus est eius vsus, tantaq; æstimatio, vt sine metu in multis morbis supra enumeratis vsurpent. Ego bis illud sumpsi in coli dolore & hemicrania, mihiq; salutare esse deprehendi.

CETERVM cum propter eius insignes facultates incolæ plurimi faciant, easq; quantum in ipsis est, celare nos studeant, quæ proculdubio longè plures sunt quàm quas nominamus, sperandum est temporis (quod omnia reuelat) successu reliquarum quæ nobis adhuc ignotæ sunt, notitiâ nos consequuturos: easq; in libro quem præ manibus habemus fideliter enarrabimus, si, antè quàm in lucem prodeat, intellexerimus.

DE MORINGA.

LENTISCI magnitudine est Moringa, cui persimilia habet folia: paucis prædita est ramis, eamque ob causam exiguam præbet vmbra, multis nodis scatet, adeoq; fragilis est, vt facillimè cum ipse frutex, tum rami confringantur: folia saturatius virent, viuidiq; sunt coloris; saporis verò foliorum napi: fructum fert pedalem, raphani crassitie, octo angulis insignitum, colore dilutiore inter viridem & cinereum, intus cæcidum, medullosum, & in certa receptacula distinctum, quibus continenter rotunda semina Eruo similia virentia & admodum tenera, sed sapore quàm folia acriore. Editur hic fructus cū carnibus coctus, aut alio modo paratus.

Moringæ historia.

HUIUS arboris radix Unicornu, & lapidis Bezar vices supplet, veraq; theriaca est qua vulgo incolæ vtuntur cum aduersus omnis generis venena, tum morsus serpētium

Eius vsus & facultates.

maximè noxiorum, vulgò Culebras de Capillo dictorum, aliorumq; insectorū, & virulentorū animalium, cū intro sumpta, tum foris applicata. In colerica quam vocāt passione singularis efficacīe esse deprehendi. Miscetur remediis melancholicos humores purgantibus: & probè nota est Elephantiasis laborantibus, quorum plurimos, eius continuo usu sanari perhibent.

Eius natales.

ABVNDE nascitur variis India locis, sed præsertim tota prouincia Malabar, secundum flumen Mangate, vbi admodum luxuriat, multosq; fructus profert, qui vulgò in foro venduntur perinde atque fabæ in Hispania.

Nomenclatura varia.

ARABES & Turcæ Morian appellant: Persæ Tame: Guzaratenses Turiaa.

DE LAPIDE BEZAR.

TAMETSI in altero libro, (quem De quadrupedibus, serpentibus, & auibus quæ in India inueniuntur, scribere speramus) de omnibus gemmis lapidibúsque qui in medicum usum veniunt, simus acturi: placuit tamen hoc libro lapidis Bezar mentionem facere, quem, quotquot de eo scripserunt, aut eo vsi sunt, & adhuc vtuntur, vno ore asserunt maximum præstantissimūque esse antidotum aduersus omnia venena, nō modò intro assumptum, sed etiam foris adhibitum.

Lapidis Bezar quātitas & forma.

INVENITVR hic lapis variæ magnitudinis, formæq; & diuersi coloris: nā sunt qui dūtaxat dimidiā drachmam, sunt etiam qui duodecim & quindecim drachmas pendant, quales ego conspexi; nonnulliq; adhuc maiores reperiri ferunt: sunt præterea rotūdi vti auellane, alij oblongiores oui forma, aut columellæ, alij triangulares, alij sessiles vna parte, & gibbi altera vti castaneæ: postremò nonnulli sunt coloris ex viridi nigricātis, alij mali insani colorē referunt, alij obscuriores sunt, alij dilutius virēt, & nonnulli etiā flauescūt.

GENE-

GENERATUR iste lapis in ventriculis animalium Eius natales.
 hirco ferè similiū, arietis prægrandis magnitudine, colore
 rufo, vti cerui propemodum, agili, & acutissimi auditus, à
 Persis Pazan appellato, quod variis Indiæ prouinciis, vti in Pazan.
 promontorio Comorim, & nonnullis Maluccæ locis, tum
 etiā in Persia & Corasone, insulisq. quæ à Vacca cognomen
 adeptæ sunt, inuenitur: similiter in Occidentali India, refe-
 rente Petro de Osma in epistola quam ad D. Monardis
 conscripsit.

VT verò differunt figura & colore hi lapides, sic etiam Eius varie-
tas & diffe-
rentia.
 nonnihil pondere & substantia variant: etenim eiusdem
 magnitudinis videas, alios aliis leuiore, alios aliis solidiores
 pluribusque aut paucioribus tunicis præditos, nonnullos etiam
 vsque ad centrum continuos, aliquos in quorum meditullio
 puluis quidam reperitur, alios in quibus aliquid herbe siccæ
 simile, plurimos in quorum centro paleolam tenuem so-
 lummodo inuenias circa quam lapidem efformari quidam
 putant.

PRÆFERVNTVR autem Orientales, atque om-
 nibus Persici antecellunt. Sunt qui, referentibus nonnullis,
 huius lapidis puluere vtuntur singulis quindecim diebus, Huius lapi-
dis puluis
cuius sit v-
sus.
 existimantes eo medicamento partes corporis vitales, gene-
 rationisque membra roborari.

ASSERVNT iis regionibus in quibus inueniuntur Animalium
quæ hūc la-
pidem gene-
rāt, venato-
res.
 animalia, quæ istum lapidem generant, venatores adeò esse
 peritos & exercitados, vt quænam animalia maiores lapi-
des contineant, solo conspectu possint iudicare, aiuntque
 ea animalia in quorum ventriculis maiores lapides latent,
 minus mobilia, agiliāve esse, & lenta, subtristiaque appa-
 rere. Interdum etiam extincta animalia inueniri, in quo-
 rum receptaculis lapides grandes sint.

PORRO horum lapidum tanta est æstimatio apud Huius lapi-
dis præstātia.
 gentiles & indigenas, vt dicere soleant: Licet Deus omnia
 in homi-

in hominum vtilitatem creavit, damnum tamen quodammodo esse, eum lapidem in alium vsum conuertere, quam Principum & nobili stemmate progenitorum, quandoquidem in plebis vsum lapidis Bezar loco, radicem Moringa creavit, de qua superiore capite.

DE ARBORE TRISTI.

Arboris tristis natales & qualitas.

NONNULLIS India locis, praesertim verò in Malabar, frequentissima nascitur Arbor quaedam magnitudine & forma fere Pruni, multus praedita ramis tenuibus, & certa per spacia nodulo distinctis, è quo vtrinque singularia folia enascuntur Pruni foliorum magnitudine, mollia & lanuginosa parte auersa, quemadmodum fere salviae folia, & viridia nonnihilque aspera parte interiore, non adeo serrata in circuitu, ut pruni folia, neque tam multis venis praedita. E singulorum foliorum sede nascitur pediculus quinque capitula summa sui parte sustinens, quae quatuor foliolis subrotundis constant, è quorum medio quinque flores exiliunt candidi, elegantes, Aurea mali floribus magnitudine & figura pares, tenuiores tamen, elegantiores, & odoratiores, pediculo magis ad rubrum quam ad flauum colorem tendente, quo in illis regionibus edulia tingunt, quemadmodum apud nos vulgo fit croco: fructus magnitudine lupini est, virescens, cordis effigie, per medium secundum longitudinem sectus, continens in vtraque parte quoddam receptaculum in quo semen occluditur, magnitudine seminis Ceratij siue Siliquae, cordis effigiem retinens, album, tenerum, membrana subuidente tectum, nonnihil amarum.

Nomenclatura varia.

VOCATUR haec arbor in Canarin Parizataco; in Malayo Singadi, in Decan Pul, ab Arabibus Guart, à Persis & Turcis Gul.

Odor.

RES est profecto observatione dignissima, conspiciere hanc elegantissimam arborem nocte pulcerrimis, suauissimeque olem-

olentibus floribus onustā & hilarem, & simul atque à Solis radiis illustratur, nō modo flores omnes in terrā abiicere, sed totam arborē cum suis foliis quodāmodo marcidā apparere.

INTER omnes sanè quos vnquam odoratus sum flores nullum meo iudicio memini cum hoc comparandum, præsertim initio dum quis repente locum ingreditur vbi hæc arbor est consita: nam postquam manu contacti sunt, exiguus & euanidus est odor.

INDIGENÆ istos flores correficere cēsant, sed amarioriusculi sunt: nam recēter ex arbore collectos & in cibis degustauī, & nonnullam amaritudinem semper deprehendī. Gentiles etiam medici eius semen inter medicamenta correficientia recensent. Florū vires.

MULTI Proreges, tribuni, atque alij privati hanc arborem in Lusitaniam transferre voluerunt, sed irrito conatu. Noui etiam quosdam qui semen cōmodo tempore collectum & maturum, vasculis figulinis vitratis atque bene obturatis, item argenteis, pyxidibusq; ligneis in Lusitaniam detulerunt, ibique cū omni cura & diligentia seuerunt, sed nunquam nasci voluit.

IN Malabar autem & Goa, locisq; vicinis cum tanta facilitate nascitur, vt quilibet rami in terram depacti comprehendant.

DE NEGVNDO.

DVÆ arbores multis India locis, præsertim verò prouincia Malabar inueniuntur, in vsu medico adeò commendatæ, vt multis morbis vtiles esse deprehendantur. Duplex Negundo.

EARVM prior mas censetur, & à Canarinis Varalo Nigūda appellatur, Amygdala magnitudine, foliis supernè virētibus, infernè hirsutis, foliorum Saluie modo; & in ambitu serratis, quæ procul aspicientibus Sambuci foliis similia videntur. Prioris descriptio & nomenclatura.

ALTERA

Alterius hi-
storia & no-
menclatura.

ALTERA Negundo femina nuncupata, aut Norchi-
la à Lusitanis, vulgò in Canarin Nyergüdi dicitur: in Ba-
lagate Sambali; in Malabar Noche: utraq; verò tam mas-
quàm femina Arabibus, Persis & Decan incolis Bache vo-
catur, Turcis Ayt. Eadem magnitudine qua prior assurgit,
folia verò habet ampliora, rotundioraque, neque in ambitu
serrata, foliis Populi alba perquam similia.

UTRIVSQUE generis folia Saluiam odore & sa-
pore referunt: degustata tamen magis amara & acris
deprehenduntur: in plurimis foliis parte auersa summo ma-
nè inherens conspicitur spuma quedam candida, quæ nocte
ex illis emanat. Vtriusque flos cinerei coloris est, plurimùm-
que ad Rorismarini florem accedit. Vtriusque fructus admo-
dum similis est piperi nigro, acris gustus quidem, sed mini-
mè vrentis vti Piper, at Zingiberi propemodum paris.

ARBOREM moderatè calidam faciunt, & semini
paulò plus caloris tribuunt.

Facultates.

FOLIA, flores fructus còtusa, aut in aqua decocta, vel
in oleo fricta utiliter imponuntur omnibus doloribus ex qua-
cumque causa prouenientibus: præsertim verò in articulo-
rum doloribus ex frigida causa natis, atque in tumoribus &
contusionibus, mirabiles præbet effectus. Ulceribus etiã ve-
tustis folia trita imponuntur, felici successu, quãdoquidem
eorum materiã digerunt, eaq; emundant & ad cicatricem
perducunt, modò corpus non sit impurum. Et sanè in vul-
neribus, apostematibus & contusionibus adeò utilem expe-
riuntur, ut chirurgorum operam minimè requirant.

Foliorum de-
coctum.

MVLIERES horum foliorum decocto omni tem-
pore vniuersum corpus lauant; tantàque inuasit persuasio
apud illas, Negundo folia, flores & fructus utilia esse ad in-
uandum conceptum, ut eum qui contrarium persuadere co-
netur, lapidibus obruturæ sint.

OBSTET-

OBSTETRICIBVS etiā quas illi Dayas vocant, Dayas.
 apprimè nota est hac arbor.

ADEO frequens est huius arboris vsus ad medendum Huius vsus.
 in illis regionibus, vt nisi Deus præcisos ramos multiplici fœ-
 tura renasci faceret, iam diu fuissent cōsumptæ arbores, aut
 certè maximi pretij nunc essent: Sed quò magis præcidun-
 tur rami, eò felicius renascuntur, perpetuaq; fronde virent.

DE NIMBO.

ALIA est arbor medico in vsu admodum commenda-
 ta à Christianis & Gentilibus, reliquisq; earum India pro-
 uinciarum incolis, rara tamen admodum: sed qui eam co-
 gnoscunt Nimbo appellant: Malabareses Bepole.

Nomenclatura.

MAGNITVDINE est fraxini, cui procul aspicien-
 ribus persimilis videtur: folia vtrunque viridia sunt, nec ab
 altera parte incana lanugine pubescunt, in ambitu serrata
 & mucronata: rami multis foliis luxuriāt, floribusq; abun-
 dant exiguis, albis, quinque foliolis constantibus, flauis in
 medio staminulis, Lotiq; siluestris siue trifolij odorati odo-
 rem referentibus: fructus est paruis oliuis similis, subluteus,
 cortice admodū tenui præditus, nasciturq; ex ramulorū alis.

Nimbo ar-
 boris histo-
 ria.

HVIVS arboris folia nōnihil amari cāt, saluberrimaq;
 sunt trita & cum succo limonum imposita vulneribus sor-
 didis, cuniculosis, callosisque cūm hominum tum iumento-
 rum, digerunt enim, emundant, sarcotica sunt, & ad cic-
 tricem perducunt. Foliorum item succus perutilis est siue
 per os sumptus solus, aut ex vino, aut aqua, aut gallinae in-
 sculo, siue vmbilico impositus solus, aut cū fellis bubuli mo-
 mento, aut aceto, aut aloë, ad necandos & expellendos om-
 nis generis lumbricos: quamobrem familiare admodum, &
 perquam salubre medicamentum est omnibus illius regio-
 nis incolis præsertim Malabar provincia, quoniam lumbrici
 valde sunt obnoxij. Magnus est etiam eorum vsus tum
 florum

Facultates.

florum & fructus in articulorū doloribus, tumoribus, membrorum debilitate, & apostematibus.

Eius oleum
neruorū do-
loribus utile

OLEVM item ex eius fructu expressum, multo est in vsu in neruorum doloribus. Eoque vulnera, neruorum puncturas, & contractiones curant Malabareses.

DE IACA.

Iacæ natales

NASCITVR arbor in nonnullis India insulis secundum aquas, quæ licet nullum medicum vsu præbeat, propter amplitudinem tamen, & fructus elegantiam minime prætermittenda est.

Et nomen-
elatura.

EAM Malabareses Iaca: Guzaratenses Panax: Canarini Panafu: Arabes Panax & Iaca nuncupant: Persæ matato p. in f. Fanax.

Eius descri-
ptio.

VASTA est arbor, foliis palmaris amplitudinis prædita, dilute virentibus, neruo crasso & duro per longitudinem excurrente: malum fert non ex geminibus aut foliorum sede, quemadmodum aliæ arbores, sed ex ipso trunco maioribusque ramis nascens, longum, crassum, obscurius virens, crasso duroque cortice tectum, vndique veluti adamantum cuspidibus septo, quæ in spinam breuem, viridem, nigroque aculeo præditam desinunt, admodum similem Durionis spinæ, sed minime acutam aut pungentem, tametsi minitari videatur.

HORVM fructuum minimus est maxima cucurbitæ amplitudine atque etiam maior, præsertim in Malabar, vbi præstantiores nascuntur: nam qui in Goa proueniunt, minores & peiores sunt atque magis insipidi. Cum maturus est hic fructus, bonum odorem spirat, eiusque duas differentias constituunt: Vnam Barca appellatam, & præstantiorem: alteram Papa aut Girasal dictam, minusque bonam: deprehenditur postrema ex mollitie, quoniam si manu apprehendas, digitis cedit. Præstantissimi verò fructus pretium qua-

quadraginta marauedis non excedit, hoc est, paulò plus regali Castellano. Per longitudinem secti hi fructus, intus candidi, & densa carne præditi apparent, ac veluti in capsulas aut receptacula diuisi, plena castaneis longioribus & crassioribus quàm sint dactyli siue palmula, cinerea tunica tectis, & intus albis castanearum vulgarium modo, gustu terrestri & aspero, si virides edantur, multòsque flatus generantibus: at si vti Hispanicæ castaneæ assentur, gustu sapido & venerem excitantibus, ob quam solam rem plebs frequentius vti solet. Sunt autem singulæ hæ castaneæ pulpa flavescente & aliquantulum lenta inuolutæ, & pulpan Durionis nonnihil referente, tametsi ab eo differat: grati saporis est, præsertim quæ in Iaca Barca cognominata continetur, optimi Melonis pulpæ admodum similis: duræ tamen concoctionis est, & admodum grauat ventriculum: atque, vt illarum prouinciarum medici aiunt, si in ventriculo corrumpatur, noxios & venenosos humores generat: quiq; frequentius hoc fructu vescuntur, facile in pestilentem illum & pessimū morbum Morxi appellatū incidunt.

Eius facultates noxiæ.

Morxi morbus.

DE DVRIONE.

FRUCTVS est in Malaca adeò grati saporis & odoris, vt reliquis qui in ea prouincia gignuntur, tametsi plurimi sint & boni, præferendi videantur. Cuius præstantia, & quoniam Doctor ab Orta illius etiā meminit capite de Datura, licet eum non vidisset, me impulit vt de eo scriberem tãquam oculatus testis, tametsi in medicina nullum locum obtineat.

Durio vbi nascitur.

VOCATUR hic fructus in Malayo (quæ prouincia est vbi gignitur) Duriaon: ipsius flos Buaa: arbor ipsa Batan.

Eius nomenclatura.

PRÆGRANDIS est hæc arbor, materie valida & solida, crasso cinereoq; cortice tecta, multis ramis luxurians,

Et qualitas.

E & copiosum

& copiosum fructum præbens: flores habet ex albo nonnihil flavescentes, folia dimidij palmi longitudine, duorum aut amplius digitorum latitudine, in ambitu tenuiter serrata, parte externa dilutius virentia, interna verò saturiore virore, & quodammodo ad rufum tendente prædita: fructum Melonis magnitudine, dēso cortice septū, eoq; multis breuibus crassiq; & pungentibus aculeis horrente, foris viridi & veluti striis quibusdā quemadmodū Melo secundum longitudinem distincto: intus verò concamerationes quatuor secundum longitudinem habet singulas tria aut quatuor receptacula continentes, quibus singuli fructus insunt admodum candidi vti lactis pingue, magnitudine oui gallinacei, gustu suauiore odoratioreque quàm sit condimentum illud ab Hispanis Manjar blanco appellatum, non tamen adeò molles aut glutinosi: nam qui candore illo non sunt præditi sed flavescent, putridi sunt, aut aëris iniuria pluuiæue corrupti. Optimi censentur qui tres dumtaxat fructus in singulis concamerationibus, deinde qui quatuor obtinent: nam qui quinque habent, improbi censentur, quemadmodum & illi qui fissuras aliquas habent: non solent verò in singulis malis plures quàm viginti fructus contineri, iique singulis inclusum habent nucleum, mali persici nucleo similem, non rotundum sed oblongiusculum, gustu insipido, quique guttur exasperet, veluti mespila viridia, propterea non eduntur.

Eius fructus
edendi ratio.

CALIDVS & humidus est hic fructus: & qui edere volunt, pede leuiter comprimere & frangere solent propter spinas quibus obsitus est.

QVI nunquam hos fructus ederunt, cum primū illos olfaciunt, videntur putridas cepas odorari: sed postquam degustarunt, præ reliquis cibis bene olere & sapere censent.

Eius vires.

EST verò tanta in existimatione, apud eos qui gulæ dediti sunt, hic fructus, vt putent neminē eo posse saturari, propterea varia dant illi epitheta. Memini videre quendam

Epigram-

Epigrammata ab eleganti Poëta in laudem eius conscripta: quæ (si hic locus ferret vt adscriberentur) non dubito quin lectori plurimum essent placitura.

TANTA tamen est huius fructus in Malaca abundantia, vt singuli non pluris quàm quatuor maraedis veneant, præsertim mensibus Iunio, Iulio, & Augusto: nam reliquis pretium intenditur pro hominum arbitrio.

Pretium & æstimatio.

ADMIRATIONE porro digna est Betele cum hoc fructu antipathia quæ profectò tanta est, vt si quis in nauem, Durionibus plenam, ad esue aut concamerationem, vbi adseruentur aliquot Betele folia reponat, corrumpantur & putrescant omnes. Et, sicui ex Durionum immodico esu ventriculus inflammetur & grauetur, folio Betele supra ventriculum imposito, subitò mitigatur inflammatio, tumorq; tollitur. Et, si à Durionum esu ingerantur aliquot Betele folia, nullam noxam sentiet, quantumuis multos ederit. Inde fit, tum etiam ob eius gustum suauem, vt vulgò dicatur, neminem eorum esu posse satiari.

Eius mira cum Betele antipathia & facultates.

DE MVSA* SEV FICV INDICA.

DECEM & octo aut viginti palmorum magnitudine attollitur hæc pulchra & elegans arbor, cuius truncus ex multorum corticum sibi mutuò incumbentium cōiunctione constat, & humani cruris crassitiem adipiscitur, radice rotunda & crassa, Elephantorum grato pabulo: foliis nouem palmorum longitudine, duorum cum semisse latitudine, neruo satis crasso per longitudinē excurrente, & transuersis fibris in latera sparsis, partē superi re saturis, inferiore dilutioribus: ex huius arboris fastigio nascitur veluti thyrus quidam florum simul congestorum in modum pinei strobili coloris rufi: deinde vnicum ramum fert humani brachij crassitie in multos nodos diuisum, è quorum singulis decem aut quatuordecim dependent ficus, ita vt nonnunquam ra-

Musa historia.

Eius varietas
species.

mus centenis aut ducentenis ficubus onustus conspiciatur. Hos in diuersas species distinguunt Lusitani provinciam incolentes: nam Cenorins appellat qui admodum flauent, laues, longiusculi, gratique saporis sunt, & odoratiores: Chincapanoes verò qui virescunt nonnihil, longioresque sunt, iique etiam grati saporis. Laudantur præterea qui in Cosula nascuntur, Aethiopibus Inninga dicti.

Nomenclatura.

LEGITIMUM autem nomen apud Arabes & Persas (vt è præstante medico Persa in Ormuz nato intellexi) est Mous, non autem Musa aut Amusa: arboris verò Daracht Mous. Reliqua nomina ex GARCIA petenda.

Eius arboris
ferendæ ratio.

SEMERL dumtaxat feritur hæc arbor; nam ex eius radice aliæ enascuntur: singulæ verò vnicum (quemadmodum retuli) fructuum ramum gestant, qui, dum maturi sunt, rescinditur, plantamque ipsam sponte exsiccari sinunt, tanquam in posterum inutilem, aut amputant, in domesticorum Elephantorum pabulum.

Eius usus.

NONNULLI interiora tenerioraque, antequam explicentur, folia, florumque thyrsus pipere, Zingibere recenti, allio, sale & aceto condiunt, & capparum modo edunt. Folia verò quoniam amplissima, mollia frigidaque sunt, substernere ad accumbendum in æstu solent: & ambustis nonnunquam imponunt. Ruellius huius fructus meminit ex auctoritate Theophrasti & Strabonis.

• Nemo meo iudicio accuratius hanc stirpem descripsit quam Ouiedus sub Platani nomine. Eius historiam Latinam fecimus, & scholiis in secundum GARCIAE librum cap. de Musa inseruimus.

DE MANGAS.

Mangas historia.

VASTA hæc est arbor & multis ramis prædita, fructumque fert magna ex parte anserino ouo maiorem, nonnullis interdum Indiæ locis binas libras, aut amplius pendentem,

dentē; in eadem verò arbore persape colore differentes isti fructus cōspiciuntur: alij enim dilutè virent, alij flauēt, quidam etiam ex viridi rubescūt: grati admodum saporis odorisque est, & quando non est corruptus, duracinis persicis (quæ à carne firmiore flauaque Melocotonea vulgò appellantur) præstat.

IN multis prouinciis nascitur, vti in Malabar, Goa, Natales. Guzarate, Balagate, Bengala, Pegu, Malaca, alijsq; Indiæ locis, & in Ormuz vbi reliquis præcellit.

NOMINATUR Mangas: in Canarin Ambo: à Nomenclatura. Persis & Turcis Amba: permanetque in arbore ab Aprili in Nouembrem vsque interdum, pro locorū natura & situ.

EDITUR hic fructus in laminas sectus aut sine vino, Eius fructus edendi, con- aut vino maceratus. Conditur etiam saccharo vt commodius adseruari possit, atque interdum cultello aperitur, & diendi, & conseruandi ratio. in eius meditullium Zingiber recens, allia, sinapi, sal, cum oleo & aceto insperguntur, vt vel cum orizæ edant, vel oliuarum conditarum modo. Saliunt etiam & elixant, atque in forum venalem proferunt.

FRIGIDVS & humidus est, tametsi vulgus calidum constituat, & multas mordicationes in eorum qui vescuntur ventriculo parere affirmet. Quin & indigenæ medici calidum faciunt, & vituperant, dicentes serpiginem, erysipelas, biliosas febres, phlegmonas, & scabiem generare. Quod fortè accidit ab eius in ventriculo corruptione: sed eo tempore quo inuenitur hic fructus, propter immoderatum æstum, in similes morbos incidunt etiam nonnulli qui illo abstinent. Facultates.

ANTEQVAM probè maturus sit, gustu adstringente est, & ea pars quæ ossiculo vicinior est, acerbior: sed maturus dulcis & sapidus est. Præduro putamine, vndiquaque tomento, aut duris fibris transversim & obliquè excurrentibus operto tegitur nucleus longiusculus & crassiusculus,

magnitudine iligneæ glandis, candidus & candida cute tectus, gustu amaro dum crudus est, ideoque aduersus lumbricos & alui profluvia utilis: tostus verò iligneas glandes sapit.

INVENITUR etiam huius genus sine ossiculo, palato admodum gratum.

Mangas siluestre aliud genus.

Et eius facultates.

ALIUD eius genus siluestre reperitur Māgas brauas nuncupatum, adeo præsentis veneni, vt indigenæ illo sese mutuo perimant: nam si quis paululum ederit, ilico moritur: interdum oleum admiscent ad exacuendam eius vim, vtq; celeriolem perniciem adferat: sed quocumque tandem modo sumptum, adeo celeriter perimit, vt hætenus nullum sit repertum antidotum ad eius vim compescendam. Dilute viret, & aliquantulum splendet, lacteo succo abundat, paucaq; carne præditus est, nam crasso cortice solummodo integitur ossiculum prædurum & cartilagineum, Cotonei tamen mali magnitudine est.

Natales.

PER vniuersam prouinciam Malabar prouenit copiose hæc arbor, domestica siue satiuæ minor, breuioribusq; & crassioribus foliis. Pueri his fructibus, aureorum malorum loco sese mutuo petere consueuerunt.

DE ANANAS.

Natales.

PEREGRINVS est hic fructus, & ex prouincia S. Crucis in Brasilia primum in Indiam Occidentalem, deinde etiam in Orientalem Indiam delatus, in quibus nunc vberissime prouenit.

Eius historia.

CITRII verò mali minoris magnitudine est, admodum flauus & odoratus cum probè maturus est, adeo vt prætereuntes ex odore dignoscere queant ades in quibus sit: succulentus & gratissimi saporis, procul intuentibus cinara videtur, sed pungentibus aculeis caret. Singulæ stirpes Cardui edulis magnitudinem æquant, vnicumque malum gestans

gestant in medio quasi caule, & circa eum multas alias proles, quarum nonnullæ etiam suo fructu præditæ sunt. Qui itaque fructus maturos colligunt, proles ilicò terra mādare solent: è quibus singulæ deinde stirpes proueniunt suo malo onustæ, vti mater, quæ intra annum spatium colliguntur. Eius radix carduo eduli perquam similis est, sed & folia non sunt disparia, tametsi ad Ananas siluestris folia magis accedant. Vulgo Ananas vocant: Canarini verò Ananasa.

CVM primùm in Indiam illatus est hic fructus, singuli decem ducatis, aut paulò amplius æstimati sunt: nunc verò propter abundantiam (tametsi neque sapore neque odore primis cedāt) vix duobus regalibus Castellanis veneūt.

HACTENVS in medicū vsum non est receptus, sed solummodo ob saporis gratiam commendatur. Calidus & humidus est, editurq; maceratus in vino vti Persiciū malo-
cotoneum, & facilis est concoctionis; nimius tamē eius vsus inflammationes parit quemadmodū Duriones Malacenses.

Eius vsus.

SI medius secetur, & partes denuo coniungantur, vniuntur vti cucumeres: perfossus verò cultello, si in vulnere vnus diei aut noctis spatium cultellus relinquatur, inuenietur tota ea pars quæ in vulnere hæsit absumpta.

* Consule nostras annotationes in. 2. lib. Aromatum Capite de Mangas,

DE ANANAS SILVESTRI.

ALTIVS assurgit qui Ananas siluestris nuncupatur: namque truncum habet hastæ magnitudine lauem admodum, rotundum & Mali aureæ crassitie, spinis horridum: folia spinosis cuspidibus prædita, & per ambitum mollibus spinis septa. Singulæ arbores secundum radicem summa tellure magnam foliorum comam fundunt, maiorum quàm quæ in arbore sunt, quæq; procul intuentibus Aloës foliis si-

Ananas sil-
uestris de-
scriptio.

milima videantur, tenuiorum tamen, pluribus spinis horridorum, & dilute virentium: adnatis se propagat, aliæq; stirpes ex aliis enascuntur, præsertim in sepibus & hortorum ambitu quos egre gie muniunt. Rami foliorum simul glomeratorum capita proferunt flauentium admodum, & tenerorum, suauissimi odoris, quæ nihil aliud sunt quàm flos ipse: ex horum singulis spica prodit Arundinis spica non assimilis, sed crassior, compactior, & elegantior, odore Cedri. E ramis dependent fructus Ananas brauo, id est, Ananas siluestres dicti, quoniam cum domesticis nonnullam habeant similitudinem, Melonis magnitudine, coloris rubri elegantis & oculos oblectantis, toti in partes diuisi quemadmodum Cupressini strobili seu nuces exsiccatae, sed tuberculis foris obsiti, vt procul spectantibus magni pinei strobili appareant.

Cuius facultatis sit.

CAPITVM teneriora folia seu flores crudi eduntur carduosq; sapiunt, sed exiguum alimentum præbent.

FRUCTVS (quem pauci degustant) sapore vtcumque suauis præditus est, adstrictionis tamen austera, & palato parum grata particeps.

SVCCI plena est tota plâta cum suis radicibus. Huius sex vel octo vncia ex saccharo summo manè sumpta præsentissimum certissimumq; censentur esse remediũ aduersus iecoris & renum calores, renum vlcera, purulentas vrinas, & penis excoriationem: nam magna ex parte post tertium diem sanantur.

VTILEM etiam in diabete esse ferunt: at non sum expertus.

ARABES admodum laudant aduersus eosdem morbos & erysipelas; & Queura vocant, quemadmodum in Decan; Persæ Ananasa, & Angali: florem (qui caput illud foliorum odoratũ est) Arabes Chuxtaid, Persæ Pixcoxbuith dicunt: Turcis est ignota.

*Habet hæc plâta aliquot notas nõ dissimiles Aloï Americanæ.

DE CARCAPVLI.

CARCAPVLI Malabaribus, Garcapuli Canari- Carcapuli
historia.
nis, vastæ magnitudinis arbor est, fructum ferens malo au-
reo cui cortex exemptus sit, magnitudine & forma similem,
ex grumis omnino constantem, (sed non separabilibus ab
inuicem vt in malo aureo,) tenui, læuiq; & splendenti corti-
ce tectum, non admodū sicco, colore pallido, at vbi maturuit
aureo: gustu admodū austero, sed quadā adstrictione grato.

Eo vtūtur in cibis, magnaq; apud incolas eius est laus in Eius vsus.
curationibus: sed inter omnes quæ experientia comprobata
sunt primas obtinet profluuij alui cuiusque generis constri-
ctio, in iis præsertim qui nimio veneris vsu hoc malum con-
traxerunt: editur verò aut ipse fructus maturus, aut eius
succus cū oxygala sumitur, aut illius exsiccati puluis: cum
oxygala autem mixtus & cocta oriça, mirificè appetitum
deiectum reuocat. Vtilis etiam est eius succus, & exsiccati
puluis in oculorum caliginibus & suffusionibus. Familiaris
est eius fructus puluis obstetricibus, eum enim puerperis ex-
hibere solent ad pellendas secundas, & ad purgationes, atq;
lactis vbertatem præstandam, tum etiam ad facilitandum
partum magna vt aiunt efficacia.

SUCCVS eius cum aliis plātis mixtus vngui maioris
digiti pedis imponitur eodem latere quo quis aut caliginem,
aut suffusionis initium in oculo habet, vtilemque esse perhi-
bent.

TRANSFERTVR hic fructus siccus ex Malabar in
alias prouincias.

DE CARAMBOLAS.

FRVCTVS quem Malabares & Lusitani Caram- Carambola
historia.
bolas appellant, in Decā Camarix, in Canara Camarix &
Carabeli, in Malayo Bolimba, & à Persis Chamaroch

E S dicitur;

dicitur; nascitur in arbore cotonea magnitudine, foliis mali, paulò longioribus, coloris viridis saturatioris, & gustus amaricantis: floribus parvis quinque foliolis constantibus ex albo rufescentibus, nullo quidem odore gratis, sed aspectu elegantibus, & gustu oxalidis acetoso. Ipse verò fructus maiusculi oui gallinacei magnitudinem aequat, oblongus, flavescent, atque veluti in quatuor partes diuisus, sulcis illis paulò altius impressis magnam gratiam addentibus: in medietate continet semina tenera saporis aciditate palato grata.

Eius vsus.

MULTI vsus est in medicina & in cibis: nãque maturum exhibent in biliosis febribus, & saccharo conditum, syrupi acetosi loco præbent. Canarini eius succo, cum aliis medicamentis istic nascentibus, collyria parare solent ad oculorum nubeculas tollendas. Obstetricem (quæ illis Daya dicitur) vidi fructu sicco & in puluerem contrito, & foliis Be-tele vtentem ad secundinas à partu expellendas, foetumq; mortuum educendum.

EIVS etiam muria cõditi frequens est vsus, cum gratissimi sit saporis, & appetentiam excitet.

DE IAMBOS.

ALIVS est in India fructus, qui ob aspectus elegantiam, suauemq; odorem & saporem, tum etiam ob eius in medicina vsum, dignus est cuius historiam hîc apponam.

Iambos historia.

ARBOR verò qua hunc fructum præbet, vasta est, maximam malũ aureã quæ in Hispaniis nascatur æquans, multis ramis in latum expansis, multamq; vmbra præbentibus prædita, aspectuq; pulcherrima; caudex maioresq; ramis cinereo cortice integuntur: folia pulcherrima sunt, leuia, palmũ aut amplius longa, crassiore nervo per longitudinem, multis autem obliquis venis in latera excurrentibus, parte superna saturatius, inferna verò dilutius virẽtia: flores ex rubro purpurascetes, viuidi admodum coloris, multis staminibus

minibus in medio præditi, aspectu pulcherrimi, gustu capreolorū vitis simili: Fructus magnitudine est pyri quod à Rege cognomen accepit, eiusq; duo sunt genera: vnus enim adeo obscure rubet vt niger videatur, magnaq; ex parte ossiculo caret, & succi bonitate præstat: alter ex candido rubescit, & ossiculum continet album, durum, non admodum rotundum, ossiculi quod in persico malo est magnitudine, laue, & candida hirsutaq; membrana tectum, qui licet superiori bonitate cedat, dignus tamen est delicatissimorum etiam hominum palato; vtriusque odor suauissimam rosam refert Frigidus & humidus est, & admodum tener, cortice adeo tenui & molli tectus, vt cultello auferri non queat.

ALTE suas radices terræ infigit hæc arbor, & post quartum annum fit fructifera: fructum sæpius eodem anno perficit, & nunquam sine flore aut fructu conspicitur, cum iidem rami floribus, fructu viridi & maturo semper ferè onusti sint, decidentibusq; quotidie floribus (sic vt solum rubro colore tinctum quandoque videatur) noui subnascantur, fructusq; alij primum enascantur, alij maturescant, alij immaturi colligantur. Succussa arbore maturi facile decidunt: comprehensi verò rami ad fructus colligendos, facillimè ab arbore reuelluntur. Ante reliquos cibos initio mensæ edi solent atque interdum.

MALABARES & Canarini hūc fructum Iamboli Nomenclatura varia. vocant: Lusitani istic habitantes Iambos, Arabes Tupha Indi, Persæ Tuphat, Turci Alma: Lusitani arbore Iambeiro appellant.

FLORES & fructus saccharo cōdiri solēt, iisq; frequen- Facultates. ter vtuntur in biliosis febribus, & extinguenda sitis gratia.

DE IAMBOLOINS.

HUIVS arboris materies cortice integitur coloris ferè Iamboloins historia. eiusdem cum Lentisci cortice: folia Arbuti similia habet, sed

sed Myrti virentis foliorū sapore: fructus Cordubēsis oliuis maturis similes, adstringentis gustus, & fauces cōtrahentis.

Eius vsus.

NVL LV M vsum in medicina obtinent, sed eduntur cum Oriza cocta, nam appetentiam excitant.

VVLGVSIamboloins appellat.

DE IANGOMAS.

Iangomas
descriptio.

ALIVS est fructus Iangomas nuncupatus, Sorbis ferè similis colore, & immaturis prunis sapore: quibus & arborem similem habet, (sed spinis obsitam) & folia & flores.

Natales.

NASCITVR cum spōte in agris, & in hortis etiam colitur.

Vsus.

FRVCTVS licet maturus digitis prius emolliendus est, antequam edi possit: attamen adstrictionem illam haud mediocrem, nequaquam adhuc deponit: eaq; de causa illius vsus est vbi adstrictione opus habent.

DE MALIS INDICIS.

Malorū In-
dicarū histo-
ria.

MAGNA est arbor multis foliis & floribus prædita, & copioso fructu: folia minus rotūda sunt mali foliis, tametsi ea æmulentur: supernè saturatè virent, infernè candicant & pubescunt vti Saluie folia, gustu adstringente: flores exigui, candidi, quinque foliolis constantes, inodori: fructus iuiubis seu Zizyphis similes, alijs aliis maiores & suauiores, nunquam verò tam probè maturescentes vt conservari queant & in alias regiones trāsferri vti Zizypha, & perpetuò nonnihil adstrictionis retinentes: vnde colligitur minime pectori vtilis esse quemadmodum Zizypha.

Earum no-
menclatura.

HVIC arbori nomen est in Canara Bor, in Decā Ber, & in Malayo Vidaras, apud Lusitanos Mançanas de la India, id est, mala Indica.

Æstancia.

PRÆFERVNTVR fructus in Malaca nati Malabaricis: sed iis adhuc præstantiores quos Balagate profert.

CON-

CONSPICITVR hæc arbor æstate alatis formicis perpetuò onusta, quæ in ramis eius Laccam elaborant.

DE AMBARE.

CRASSA magnâque est hæc arbor, foliâque habet Ambare
descriptio. Iuglandis foliis magnitudine respondentia, sed non eius forma, dilutius virentia, & multis venis elaborata, quæ illis magnam gratiam addunt: flores exiguos candidos, fructus Iuglandis nucis magnitudine dilutius virentes, & cortice quàm illa læuiore: odoris grauis & gustus acerbi dum adhuc virent, coloris verò flauis in maturis, gratioris odoris, & gustus grata aciditate commendabilis, medullam continentes cartilaginosa & duram, è duris nervis obliquè intertextis constantem.

HANC arborem appellat Canarini Ambare, fructum Nomenclatura. Ambares, Persæ Ambereth, Turci Harb, Lusitani Ambares quemadmodum Canarini.

PROPTER fructus gratiâ aciditatē eū Omphacij Eius vsus seu agrestæ loco cibis admiscunt: maturum ex sale & aceto edunt, excitat enim edendi appetitū. Indi aduersus biliosos humores vtilem esse perhibent.

SALE & aceto conditus diu conseruari potest.

Eius condiendi ratio.

DE DATVRA.

TRIA sunt huius plântæ genera, quorum quo frequen- Daturæ tria genera. tius vtuntur, primo loco describemus: eius enim adeò vulgaris est vsus, vt pauca sint meretrices, quæ inter sua κερήλια illud non recondant, ob eas quas postea subnectemus causas.

PRIMUM Althææ magnitudine caulem habet, nec Prioris descriptio. admodum illi dissimilem, in plures tamen ramos diuisum: folia cū magnitudine tum forma Stramonie foliis similia, verū magis in circuitu serrata, vti ferè Xanthij folia: flores albos, Smilacis lævis (quæ Hispani Correguela maior

yor, hoc est, Conuoluulum maiorem appellant) floribus omnino respondentes, fructum Stramonie, rotundum, nucem Iuglandem magnitudine æquantem, viridi colore preditum, & spinis mollibus, minimèque pungentibus vndique septum, plenū semine Lenticulæ simili, eiusdemq; coloris, cordis humani effigie, gustus amari: radicē albā, raphani odore, quæq; si diu naribus admoueatur, sternutamenta ciet, cuius cortex nōnihil amaricat, minus tamē eo qui caulē & ramos ambit.

Natales.

NASCITUR vmbrosis locis, & secundum aquas.

Nomenclatura.

NOMEN huic plātæ in Malabar est Vnmata caya, in Canara Datiro, apud Arabes Marana: apud Persas & Turcos Datula: apud Lusitanos Datura & la Burladora, hoc est, faceta.

Qualitas.

LITERATI plerique, atque etiā maxima pars Medicorum istic degentium, legitimā Nucem Meihel Arabum esse censent, frigidamq; excessu tertio, & siccam secundi sine constituunt.

Facultates.

MALA inualuit consuetudo apud impudicas mulieres, vt huius seminis in puluerem triti dimidiam drachmam ex vino, aut alia quæ magis arridet materia præbeant: miser qui eum hausit diu velut mente alienatus remanet, aut ridens, aut eiulans, aut dormiens, plerumque etiam alteri colloquens & respondens, vt interdum etiam sana mente preditum esse credas, tametsi mentis non sit compos, neque eum agnoscat, cum quo sermones cōfert, & colloquij habiti planè sit immemor, postquā ad se rediit. Sunt verò nonnullæ adeo exercitatae in hoc medicamēto exhibendo, idq; sic temperare norunt, vt ad certas, easq; quot velint horas, quibus id propinant, mentem adimant. Multa sanè eius rei exempla, quæ vel ego ipse vidi, vel ab aliis audiui, huc adducere possem; sed cū ad rem nihil faciant, prætermittenda esse duxi: illud solum addam, neminem qui simile sumpsisset, necatum vnquā comperisse, tametsi nonnullos conspexerim
per

per aliquot dies perturbatos ferri, quod fortè acciderat ob immodicam quantitatem exhibitam: quæ si fuerit nimia, interimit; quoniam hoc semen pernicioſa qualitate non caret, licet Gentiles ad prouocandas vrinas cum pipere & foliis Betele id exhibere ſoleant, & perutile eſſe dicant. Ego verò nunquam obſeruauī, nec experiri volui, cū alia medicamenta ad eam rem vtilia non deſint.

PORRO ſi ad eorum qui hoc ſemen hauſerunt curam Vires variæ, euocentur Hiſpani medici, medicamenta vomitum cientia exhibēt, vt quidquid in vētriculo hæſit reiiciant; acres deinde clyſteres iniiciunt ad euacuandum, fortesq; ligaturas adhibent ad diuertendum, tum etiam cucurbitulas adponunt & venam ſecant. Gentiles verò medici & Chriſtiani indigenæ cū à cucurbitulis & venæ ſectione abhorreant, nihil aliud quàm vomitum prouocant, fortesq; ligaturas & fricationes adhibent, quæ ſi non ſufficiant, balnea ex aqua calida præſcribunt ad eliciendum ſudorem: porro à vomitu vinum propinant, cui piper & cinamomum admiſcent; in cibis verò audaciores ſunt Hiſpanis: nāque euacuata materia gallinas edendas præbent, & vinum dulce aut paſſum exhibent.

RADICIS Daturæ drachma ex vino pota ſomnum profundum inducit, in quo varia inſomnia, & miræ rerum facies obuertiſantur.

SEMI NE verò per noctem in aceto macerato, deinde exactè trito vtiliter illinuntur herpes miliares & eryſipelata ſerpentia: nam breui ſanantur.

RELIQVA duo genera facie. & fructu ſuperiori II. & III. deſcriptio. ferè reſpondent, ſed flores colore variant: etenim ſecundi flores, licet forma priori ſint ſimiles, colore tamē flauo ſunt, & ſecundum pediculum nonnihil rubent: tertij flores hyocyami floribus magis accedunt. Ceterū neutro ex poſtremis duobus vtrūtur, niſi ad necem inferendam. Nihilominus
tamen

tamen Brachmenes medici ex secundi semine (quod floribus est flauis) catapotia faciunt, granorum piperis magnitudine, magnæ sanè efficaciæ ad sistenda alui profluvia, quibus adiuncta sit febris ardens, atque etiam in dysenteris: Fiunt verò hunc in modum catapotia.

R^z seminis secundi generis drachmam vnā, piperis nigri & longi, sandali albi, atincar, radicū Bilsa (adfertur ea ex Bengala & Patanne montibus) foliorum Bangue, singulorum dimidiam drachmā: omnia ista diligenter cum aqua terunt in marmore, quo pictores suos colores terere solent, deinde catapotia efformant, è quibus exhibent quantum commodum videtur.

Nux Methel-
la est Stramo-
nia fructus.

M E A est cum aliis plerisque opinio, vt nucē Methellam Stramonie fructum esse credam, qui per omnia similis est fructui Daturæ: atque si nonnihil ab eo differt, id locorum varietati adscribendum censeo.

Tatula.

*Quantum ex Daturæ primæ descriptione colligere licet, eadem est cum Turcorum qui Constantinopoli viuunt Tatula, cuius vsus illis perquam familiaris est.

DE BANGVE.

Bangue de-
scriptio.

BANGVE simile ferè est Cannabi cuius Dioscorid. lib. 3. meminit. Caulem habet quinque palmorum longitudine, quadrangulum, colore dilutius virente, fractu contumacem, nec adeò concuum, vt cannabinus caulis, cuius cortex nō minus quàm illius in fila diduci potest: folia cannabina supernè virentia, infernè incana lanugine pubescentia, gustu terrestri & insipido: semē cannabino minus, neque adeò candidum.

Eius utilitas.

I N D I semine & foliis vescuntur, cum vt validiores in re venerea fiant, tum ad excitandam cibi appetentiam.

Compositio.

F I T ex hoc Bangue compositio vulgaris admodum vsus in iis regionibus, ad varios effectus: etenim magnates & mili-

& militia praefecti, vt laborum obliti, securius & liberius dormiant, seminis & foliorum in puluerem redactorum quantum videtur sumunt, illiq; addunt Arecam siue auellanam Indicam viridem, opij nonnihil pro arbitrio: omnia saccharo excepta detorant: si vero in somno varias rerum species sibi obuersari cupiunt, addunt praeterea selectissimam Camphoram, Caryophyllos, Nucem moschatam & Macis: si vero hilares esse volunt & faceti, & praesertim in venereum procliuiores, ambaro & moscho additis saccharo excipiunt, & electarium faciunt.

MULTI mihi affirmarunt huius semen & folia ad libidinem ciendam mira esse efficacie: vnde colligere licet, nihil affinitatis habere cum Cannabi, licet illi admodum similis sit, quandoquidem auctore Dioscoride loco supra dicto Cannabis calida & sicca est, & genituram extinguit.

DICITVR Arabibus Axix, Persis, Decan & plurimarum aliarum regionum incolis Bague; Turcis Asarath.

Nomenclatura.

* Sed & hoc Bague plurimam affinitatem habere videtur cum Turcorum Constantinopoli degentium Massac: quo ad varios effectus vtuntur; nonnulli etiam velcuntur excitandae veneris gratia.

Massac

DE HERBA VIVA.

NONNULLIS Asiae locis planta quaedam inuenitur, vulgo Herba viva nuncupata, à circumforaneis illis Iogues appellatis, Herba amoris, ab Arabibus & Turcis Suluc, & à Persis Suluque.

Herbae viuae nomenclatura

EXIGVAM habet radicem, è qua supra terram exiliunt octo ramuli duos digitos longi, foliis vtrunque in ordine digestis & inter se respondentibus onusti, quae plurimum ad Erui tenella folia accedunt, nec dissimilia sunt foliis prioris Polypodij, cuius iconem Lacuna exhibet lib. 4. cap. 187. sed longè tenuiora, & vtrinque leuia, & grato virore oculos pascunt, vti Tamarindorum folia: è medio radice capite

Eius historia

exiliunt pedūculi (nam caule caret) quatuor, singuli suum florem sustinentes flauum, aspectu pulcherrimum minoribus Caryophylleis similem, sed sine odore.

Natales.

NASCITUR calidis & humidis locis.

Mira eius
natura.

ADEO mira est huius plantula natura, ut eam humana ratio assequi nequeat. Nam cum maxime viret, gratissimāque est aspectu, si quis illam apprehendere cupiat, ilico folia contrahit, atque sub tenues ramulos recondit; si vero apprehēdat, subito adeo marcida cōspicitur, ut exsiccare putet: sed quod maiore admiratione dignū est, si manū retrahat, ilico suum nitore recuperat, & toties marcescit aut reuirescit quoties cōprehenditur, aut manus ab ea retrahitur.

MIHI autem relatum est Philosophum quendam in Malabar dum nimis curiose huius plantae naturam obseruare cupit, amentē esse redditū. Plantā ego conspexi, eamq; cum suo cespite, ipsam minimē cōtingens, erui, & in hortum quendā trāstuli, ubi permansit; at fatuū minimē vidi.

Facultates.

INTERROGATI à me nonnulli indigenae medici, an aliquas huius plantae facultates perspectas haberent, illamq; in vsum medicum adhiberent, affirmarunt vtilem esse ad virgines corruptas in integrum (si credere fas est) restituendas & ad reconciliandum amorem mirae esse efficacie. Gentilis medicus & pro ea regione satis doctus, cum adeo cupidum cognoscendi huius herbae facultates conspiceret, ait, vnam se edocturum adeo compertā & certam ut ceruicē pro pignore deponeret, nisi eam sic se habere comperirē. Nempe ut illi cuiuspiā mulieris, qualiscunq; etiam status, nomē modò indicare, se effecturū ut illa in omnibus mihi obsequeretur, dūmodo ex ipsius praescripto herba vterer. Sed conditionem respui quandoquidē res adeo illicita esset. Nihil igitur aliud post diligentē inquisitionē de hac plāta intelligere potui, quā apud Gētiles, praesertim verò Brachmenes Canarinos & Iogues in magna aestimatione esse.

QVO-

QVODAM die mihi accidit plantas conquirenti non procul à flumine Mangate vt Gentilem quēdam humi sedētem & verba quēdam obmurmurantē, tanquam oraret, fortē conspicerem; quē cū compellassem, nihil respondit, sed meo interpreti quem comitem duxeram, manu dumtaxat innuit: is hominem intelligens, celeriter sese inde proripuit, mēque secedere iussit, inquiens Gentilem illum incantatorem esse cuiusdam illius regionis Capitanei quem Caymal appellant, & istic sortes iacere supra Herbam viuam, id fieri solere repurgato prius circa ipsam plantā solo ad hominis longitudinem, recitarique quēdam concepta verba, & expectari primam auem aut rem animatam quę istam plantam prætergrederetur dū verba obmurmuraret, cuius sanguine (si comprehendi posset) perluenda esset, sin minus, alterius eiusdē speciei, idq; cum multis ceremoniis, quas prætermitto, cū indignæ sint vt scriptis mandentur. Conspexi deinde istam plantam siccam inter supellectilem mulieris prostitutæ pudicitie.

* Ea esse videtur quam Garcias libro Aromatū describit foliis Polypodij nullo nomine addito.

DE HERBA MIMOSA.

ALIA planta inuenitur in quibusdam hortis quinque palmorum lōgitudinis, & vicinis arbuſtis aut parietibus incumbens, tenui caule, elegāti virore prædito nec admodū rotūdo, per interualla exiguis & pungētibz spinis obsito, foliis superioribus haud absimilibz, filicis feminae foliis minoribus.

Herbz mimosa historia.

GAVDET humidis & petrosis: & Herba mimosa Natales. nuncupatur, quoniam manu admota senescit & marcescit, manu verò remota pristinum virorem recipit, sed non adeò celeriter vti prior.

NATVRAM habet plurimum ab Arbore tristi differentem: nam singulis noctibus Sole occidente senescit & siccatur quodammodo, sic vt contabuisse videatur: Oriente

Natura.

verò Sole vigorem denuò recipit, quantòque Sol magis feruet, eò magis viret, totòque die folia ad Solem conuertit.

Odor & sa-
por.

Vires.

Quibus cum
plantis con-
ueniat,

ODORE & sapore est Glycyrrhizæ: vulgòque ab indigenis folia manduntur aduersus tussim, ad pectus repurgandum, & vocem clariorem: renum etiam doloribus vtilis esse censetur, & recentia vulnera glutinat.

Multis notis hæc planta conuenit cum Fœnogræco siluestri Tragi, siue Polygalo Cordi & Glycyrrhiza siluestri Gesneri, cuius folia & radices degustata Glycyrrhizam sapiunt: nam eius folia noctu interdum contrahuntur (quod in multis leguminaceis plantis vsu venit) at spinis caret caulis, nisi pro spinis sumere libeat tenues illas & mucronatas appendices sedi foliorum alatorum inhærentes.

DE PINEIS NUCLEIS MALVCANIS.

Pineorū nu-
cleorum de-
scriptio.

ALITVR in hortis quibusdam Malabar, tum etiam in nonnullis siluis sponte nascitur Arbor magnitudine Pyri, cuius folia infernè diluto virore prædita sunt, supernè autem saturo, admodū tenella & mollia, quæ gustata valde acriter deprehenduntur, & linguam diu vellicant: fructus triangularis, auellane magnitudine, interius in multa receptacula distinctus, in quibus semen est album, solidum, rotundum, pineo nucleo suo putamine exempto par.

Eorum vsus.

Eo fructu frequenter vtuntur Indi, cum in curandis quibusdam morbis, tum etiam in suis nequitis.

BINOS eiusmodi nucleos tenui membrana quæ illos contegit liberatos terūt, & clysteribus vulgaribus admiscēt aduersus Sciaticam, & vrinæ difficultatem: seu propinant cum gallinæ iusculo ad educēdas putridos, lentos, crassosq; & frigidos humores, & asthmaticos curandos, aduersus quem morbum plurimum cōmendant, & frequenter vtuntur. Ex aqua tritis impetigines inunctæ primum tamen diligēter confricatæ & abraasæ, probè & breui temporis spatio curantur: sed admodum vrunt, vt experientia didici.

IMPROBÆ etiam mulieres illarum prouinciarum suis

fuīs maritis parum aquae, quatuor grana siue nucleos edendos praebent, vt eos interimant.

VVLGO appellatur hic fructus Piñones de Maluco, Fructus nomenclatura. hoc est, pinei nuclei Malucani, quod istic frequētes sint arbores hunc fructum ferentes, multusq; & familiaris admodum sit illius vsus in purgationibus: à Canarinis Gepalu.

DE CHARAMEIS.

HVIVS arboris duo sunt genera: Vnum mespili amplitudine, foliis pyro similibus, dilutè virentibus, fructu aelaniis simili admodū flauo, eleganter in multos angulos desinente, sapore omphacij, & grata aciditate, quem vel immaturum vel maturum vel sale conditū vulgariter edunt. Duo genera Prioris descriptionis.

ALTERVM genus eiusdem est magnitudinis, foliaq; habet malo minora, fructum verò priore maiorem, cuius decocto cum santalis aduersus febres vtūtur Canarini medici. Alterius historia.

CRESKIT in siluis & montibus procul à mari dissitis. E primi generis quod secundum aquas nascitur, arboribus, seligant Decanini & Canarini eam quae longius à mari abest; eius radiceis corticem (cui lacteus succus ineſt) quatuor digitorum longitudine sumentes cum drachma sinapi probè terunt, & aſthmaticis exhibent: valenter enim purgat per aluum & vomitum. Quod si immodica subsequatur euacuatio, Carābolas fructum vnum viridē edunt, vel aceti Canarini haustū sumūt (quod nihil aliud est quàm aqua decoctionis orizae vno aut altero die reſeruata donec acſcat Canarinis aceti vices praebēs, & medicū vsum praestans) &, si profluuium non cessat, aegris caput frigida abluunt. Natales. Prioris generis vsus.

MAGNVS est horum Charameis vsus in illis proximis, & ad orexim ciendā, edere solent immaturos, maturos, salitos, vel sale & aceto conditos vt antè dixi; aut aliis edulis quibus aciditatem conciliare volunt admiscent.

VOCANTVR in Canara, Decan, & vulgo Charameis; Arabibus, Persis & Turcis Ambela. Nomenclatura.

DE HERBA MALVCANA.

Herbæ Ma-
lucanæ hi-
storia.

DVORVM aut trium cubitorum longitudinem ad-
quirat hæc planta, nonnunquam etiam locis vberioribus &
humidis, quinque cubitos superans, eleganti virore prædita,
caule tenui, tenero, nonnihil concavo, imbecillo, & nisi vti
Iasminum pergulis sustineatur, humi sese diffundente,
quemadmodum hedera, & multos ramos spargente, qui
subinde radices agunt vt Mentha & Melissophyllon,
adeoq; serpunt, vt planta sola vel ramis transpositus breui
temporis spatio magnum locum occupet: folia habet tenella
& mollia, in ambitu serrata, magnitudine & forma Sam-
buci foliis respondētia: florē crocēū Chamæmeli flori admo-
dū similē, paulò tamē maiore. Toto anno virescit & luxuriat.

Nomencla-
tura.

VVLGO nuncupatur Remedium pauperum, & de-
structio Chirurgorum; Canarini Brungara aradua appel-
lant, id est, quæ flore est croceo.

Vfus.

FREQVENTER vtiūtur cum in Maluco (vnde pri-
mam originem traxisse creditur, quod istuc abunde nasca-
tur, & plurima admisceatur Chirurgicis remediis) tum in
omnibus Indiæ prouinciis, in quibus diligenter colitur, & in
pretio habetur, nec iniuria.

ex eo vngue-
tum mirè ef-
ficax.

COQVNTVR huius plantæ folia in oleo, & cum
cera inspissantur vnguenti modo: mirificè curat id vnguen-
tum omnis generis vlceræ cum recētia tū antiqua, etiam si
sanguinolenta, sordida, cuniculosa, maligna & putrida sint:
miræ esse efficacie deprehendi in tibiæ vulnere inue-
teratis, & recentibus vulnerebus.

Alia huius
stirpis vte-
ratio.

ALIA est præterea huius stirpis vtendæ ratio. Eius
enim caulem & ramos superiore cortice denudant, & su-
munt membranam illam tenuem quæ media est inter ex-
teriorem corticem & caulem, quæq; facile, vt in cannabi,
reuellitur: eam oleo nucis Indiæ madentem, ipsius plantæ
foliis

foliis inuoluunt, & sub cineribus calidis recondunt: vbi incaluerit & emollita fuerit, conterunt, & recentibus cruentisq; vulneribus impenunt seu grandia sint, seu minora: & paucis diebus non sine admiratione conglutinant absque vlla inflammatione aut apostemate: lenit enim dolorem, sanguinisq; fluxum cohibet; breuiter, nullo alio medicamento adhibito omnino ad cicatricē perducit: singulare etiā perhibent esse remediū aduersus neruorū pūctiones & vulnera.

EODEM præterea modo adhibetur in apostemate aperto ad emundandum, carnem generandum, & ad cicatricem perducendum: item in inueteratis vlceribus & cuniculosis, in quibus ea solummodo trita interdū apponitur.

PORRO quoniam ista remedia huius plantæ certissima sunt, vulgariter iis vtuntur in vniuersis illis prouinciis, & magna habet in æstimatione: multi præterea alij qui inde nauigant vnguentum ex hac herba cum oleo & cera confectum, secum efferre solent, tantam fiduciam in eo collocantes, quasi omnia chirurgica remedia apud se haberent: itaque quacunque occasione in qua chirurgorum opera requiri posset, subito ad vnguentum ex herba Malucana confectum confugiunt, tanquam indubitatum remedium.

Vires variæ.

Vnguentum omnia chirurgica remedia continere creditum.

DE SARGAÇO.

IN celebri illa nec minus metuenda nauigatione del Sargaço (sic enim totū illud Oceani spatiū à decimo octauo gradu ad trigesimum quartum ab æquinoctiali ad Septentrionē tendens, qui in Indias nauigant, appellant) conspicitur profundū & spatiosum æquor tectū herba quadā Sarguaço nuncupata, palmum longa, tenuibus ramulis in glomos conuoluta, foliis angustis, tenuibus, & dimidiam vnciam longis, in ambitu admodū serratis, colore subrufo, gustu insipido, siue insensibili mordicatione prædito, qui potius ex aquæ salsugine cōtractus, quàm ipsi plantæ innatus videatur. Ad singu-

Vbi Sargaço inuenitur.

singulorū foliorū exortus inhaeret semē rotundū vti granum piperis vani & vacui, tenui corallio albo, interdū autem corallio rubro & albo omnino elaboratū, tenerū admodū dum primum ex aqua educitur, & durū si exsiccare sinatur, sed propter tenuitatē admodū fragile, salsa aqua plenū. Nulla radix in hac planta conspicitur, sed sola ruptura vestigia apparent, atque in profundo arenosoq; maris aluea nasci, tenueq; radices obtinere credibile est, tametsi nōnulli opinentur rapido aquarū quæ ex multis insulis in Oceanū influunt cursu, istā herbā euelli & simul trahi. Cū eam opinionē pertinaciter tueretur Naclerus illius navis quæ vehebar, subortaq; esset inter nauigandū hoc mare malacia, quantū acies oculorū extendi potuit, id vndique ista planta contactum vidimus, demissisq; nōnullis iunioribus nautis qui eam herbā à navi propellerēt, aquamq; repurgarēt, apertē cōspeximus eius herbe glomos simul implexos ex alto mari emergentes, vbi demissa bolide nullus fradus tentari potuit.

Eius plantæ
præstantia

HÆC planta aceto & sale condita eiusdem saporis est cum Crithmo, siue sceniculo marino, & in eius penuria sumi posset; tum etiam Capparū loco à nauiganibus edi. Iussit illam recenter è mari sumptam capris quas in navi vehebamus obiici, & auidē sanē vescebantur.

Facultates

NULLAS eius facultates comperi, sed quidam è nostris nautis vrinæ difficultate laborans, & arenulas crassosque humores eiiciens, crudam eam & coctam fortē edit, quoniam illi bene saperet; paucos post dies affirmavit mihi magnum ex illius esu se sentire commodum, secumq; detulit, vt peracta nauigatione, in continenti vteretur.

Lenticula Marina.

* Considerandum an non sit Lenticula marina serratis foliis nostri Lobelij cuius iconem inter marinas stirpes ad Observationum calcem exhibet.

FINIS.